

ONDERZOEKSRAPPORT

Expo '58 en / in het Waasland.

Copyrights fotomateriaal

Van links naar rechts

1. Boerke Naas, samen met een Zuid-Afrikaanse Volksdansgroep © Stadsarchief Sint-Niklaas
2. Expo-trein vervaardigd door Constructam © Lucien Van Der Hertem
3. Bezoek van de Kongolese Weermacht aan Sint-Niklaas © Stadsarchief Sint-Niklaas

“Expo '58: Back to the Future” is een initiatief van de Vlaamse erfgoedcellen en wordt ondersteund door Faro, Vlaams steunpunt voor cultureel erfgoed vzw.

De Erfgoedcel Waasland maakt deel uit van het Intergemeentelijk Samenwerkingsverband van het Land van Waas (I.C.W.) en wordt ondersteund door de Vlaamse overheid en de steden en gemeenten Beveren, Kruibeke, Lokeren, Sint-Gillis-Waas, Sint-Niklaas, Stekene, Temse en Waasmunster.

INHOUD

Inhoud	p. 3
1. Inleiding	p. 4
2. Werknota	p. 5
3. Expo '58 en het Waasland	p. 7
3.1 De opbouw van de wereltentoonstelling	p. 7
3.2 Individuele Bijdragen	p. 11
3.3 Wase Exposanten op de wereltentoonstelling	p. 15
3.4 Wase performers op de wereltentoonstelling	p. 18
3.5 Expo-memorabilia	p. 19
4. Expo '58 in het Waasland	p. 21
4.1 Evenementen in het teken van de wereltentoonstelling	p. 21
4.1.1 Manifestaties "Expo extra muros"	p. 21
4.1.2 Andere evenementen in het teken van de wereltentoonstelling	p. 27
4.1.3 Internationale Ontmoetingen	p. 30
4.2 Infrastructuurwerken ten gevolge van Expo '58	p. 35
4.2.1 Verfraaiing der steden en gemeenten	p. 35
4.2.2 Expo '58 en economische expansie	p. 36
5. Conclusie	p. 38
6. Bijlagen	p. 40
6.1 Bijlage 1: Historiek Nobels-Peelman	p. 40
6.2 Bijlage 2: Historiek Constructam	p. 42
6.3 Bijlage 3: Historiek Algemene Aannemingen Van Laere nv	p. 43
6.4 Bijlage 4: Historiek Boelwerf	p. 44
6.5 Bijlage 5: Historiek Viewmaster en Sawyer's Inc.	p. 46
6.6 Bijlage 6: Overzicht van de <i>extra muros</i> manifestaties in Oost-Vlaanderen	p. 48
6.7 Bijlage 7: Overzicht van geraadpleegde krantenartikels	p. 49
Colofon	p. 51

1. INLEIDING

Hét evenement van 1958 was ongetwijfeld de Algemene wereldtentoonstelling te Brussel. Miljoenen Belgen en buitenlanders brachten dat jaar een bezoek aan het Heizelpark in onze hoofdstad.

De wereldtentoonstelling bracht als het ware een stand van zaken van de politieke, sociale, economische en culturele situatie in de wereld. Vanuit alle hoeken van de wereld stroomden mensen dan ook toe om kennis te maken met de verschillende naties, organisaties, bedrijven, verenigingen, ... die zichzelf voorstelden op de Expo.

Als gastland voor dit evenement stond België uiteraard extra in de kijker. Internationale bezoekers konden niet alleen uitgebreid kennis maken met Brussel maar ook met het hele land. Omgekeerd werden kosten nog moeite gespaard om ervoor te zorgen dat 'Expo '58' ook in heel het land leefde. Maar in hoeverre was er hier in het Waasland iets te voelen van de invloed van de wereldtentoonstelling?

In dit rapport wordt de relatie tussen Expo '58 en het Waasland onderzocht. Hierbij werd dit onderwerp benaderd vanuit twee invalshoeken.

Eenzijds gingen we op zoek naar **Wase bedrijvigheid op Expo '58**.

Tallose binnen- en buitenlandse bedrijven, organisaties en particulieren verleenden hun medewerking aan de wereldtentoonstelling. Ook veel Belgische ondernemingen leverden hierbij hun bijdrage, hetzij aan de opbouw van de wereldtentoonstelling of als exposant. Ook in het Waasland waren een aantal bedrijven en ondernemingen te vinden die hieraan hun steentje hebben bijgedragen. In dit rapport geven we een overzicht van de bedrijven die een bijdrage hebben geleverd en gaan we in op hoe zij precies aan de wereldtentoonstelling hebben meegewerkt.

Anderzijds onderzochten we de **invloed van Expo '58 in het Waasland**.

In de marge van Expo '58 vonden overal in België lokale activiteiten plaats die in het teken van de wereldtentoonstelling stonden of die specifiek mikten op het expo-publiek. Ook dit was in het Waasland niet anders. Heel wat evenementen en feestelijkheden stonden helemaal in het teken van Expo '58. Wij wilden dan ook nagaan in hoeverre de invloed van Expo '58 in lokale activiteiten uit het Waasland merkbaar was, en ook hiervan een duidelijk overzicht opmaken.

Dit rapport heeft niet de pretentie een exhaustief overzicht te geven van de Wase bedrijvigheid op de wereldtentoonstelling en van alles wat Expo '58 heeft teweeggebracht in het Waasland zelf, maar wil hier vooral een algemeen beeld van ophangen. Voor lokale projecten rond Expo '58 kan dit rapport alvast inspiratie bieden. Onderzoekers kunnen hierin ook een aanzet terugvinden voor hun eigen opzoekingswerk.

2. WERKNOTA

Voor het onderzoek naar **Wase bedrijvigheid op de Expo** werd vertrokken vanuit de mondelinge getuigenissen van mensen uit het Waasland die in het kader van het Expo-project werden verzameld. De namen van bedrijven en personen die zij vermeldden, werden dan verder opgevolgd en onderzocht. De informatie hierover was vooral terug te vinden in de verschillende stads- en gemeentearchieven. Tijdens de zoektocht naar informatie over de reeds gekende bedrijven, kwamen ook andere namen aan het licht, die dan opnieuw verder onderzocht werden.

We vonden ook een aantal mensen terug die op de ene of de andere manier zelf betrokken waren bij de wereldtentoonstelling. Zij konden de in archieven gevonden informatie vaak verder aanvullen of kaderen.

Ook in het nationale archief van Expo '58, dat zich in het Algemeen Rijksarchief te Brussel bevindt, werd naar informatie gezocht. Het probleem hierbij was echter dat men nog volop bezig is met de inventarisatie van het Expoarchief. De huidige inventaris is zeer rudimentair opgesteld en bevat nog vele hiaten. Gericht op zoek gaan naar informatie, bleek dus jammer genoeg geen eenvoudige opdracht.

In het nationaal Expoarchief konden we wel lijsten van aannemers, bedrijven, architecten, ingenieurs en decorateurs die aan de opbouw van de wereldtentoonstelling hebben meegewerkt, inkijken. In het archief bevinden zich eveneens de contracten tussen het Commissariaat-Generaal en alle Belgische exposanten. Deze laatste hebben we helaas niet kunnen doorzoeken. Het gaat hier om bijna 400 aparte mappen die elk individueel op papier aangevraagd moeten worden en slechts met één map per keer geraadpleegd kunnen worden. Binnen de tijd voor dit onderzoek was het een onbegonnen werk om dit allemaal in te kijken.

Als tweede onderdeel van dit onderzoek, werd **de invloed van de wereldtentoonstelling in het Waasland** nader bekeken. Hierbij gingen we op zoek naar evenementen en manifestaties die ten gevolge van of in het teken van de wereldtentoonstelling georganiseerd werden. Regionale en lokale kranten uit die periode vormden hiervoor de belangrijkste bron. De manifestaties waar veel publiciteit rond gemaakt werd, vonden we gemakkelijk terug in grotere, regionale kranten zoals de *Gazet van Antwerpen* en het *Vrije Waasland*.

Kleinere evenementen werden opgespoord aan de hand van de lokale kranten, bewaard in de gemeentearchieven. Helaas konden niet alle lokale kranten uit de Wase gemeenten ingekeken worden, omdat sommigen enerzijds niet bewaard zijn gebleven of anderzijds in een privé-collectie zitten. De volgende kranten werden wel geraadpleegd: de *Gazet van Antwerpen*, het *Vrije Waasland*, de *Wase Koerier*, *Stad Lokeren*, de *Vrije Stem*, de *Gazette van Beveren* en het *Nieuwsblad van Temse*.¹ Verder bevonden zich in de archieven vaak krantenknipsels uit vele andere kranten over bepaalde evenementen.

¹ Voor een overzicht van de geraadpleegde krantenartikels, zie Bijlage 7, p. 49.

Daarnaast werden een aantal documenten die specifiek over Expo '58 gingen of over evenementen die in 1958 georganiseerd zijn, bekeken. Waar beschikbaar in de gemeentearchieven werd ook de uitgaande en inkomende briefwisseling betreffende de wereldtentoonstelling onderzocht. Zo zijn er brieven te vinden tussen de gemeentebesturen en hogere instanties, zoals het Commissariaat-Generaal van de wereldtentoonstelling of "Oost-Vlaanderen 1958", dit was het Provinciaal Comité voor de wereldtentoonstelling. In het Algemeen Rijksarchief vonden we ook meer informatie over de werking en functie van de organen die ter gelegenheid van de Expo zijn opgericht. Een volledig overzicht van evenementen en activiteiten is allicht terug te vinden in het archief van "Oost-Vlaanderen 1958", maar dat bleek helaas onvindbaar. In het provinciaal archief voor Oost-Vlaanderen, waar het logischerwijze zou moeten terug te vinden zijn, liet men ons weten dat dit geen onderdeel uitmaakte van hun archiefcollectie. In Gent nog in Brussel wist men waar het archief zich op dit moment bevindt.

Op basis van de bronnen die in het kader van dit onderzoek werd bekeken, menen we toch in staat te zijn om een vrij volledig beeld op te kunnen hangen van de Wase bedrijvigheid op de wereldtentoonstelling enerzijds en de lokale activiteiten die in het Waasland werden georganiseerd ter gelegenheid van Expo '58 anderzijds. Verder en meer diepgaand onderzoek moet dit echter zeker nog kunnen aanvullen.

3. EXPO '58 EN HET WAASLAND

In het eerste deel van dit rapport gaan we op zoek naar **Wase bedrijvigheid op de wereldtentoonstelling**. Welke bijdragen zijn geleverd vanuit het Waasland aan de Expo?

We zullen een onderscheid maken tussen bedrijven of particulieren die aan de opbouw van de wereldtentoonstelling hebben meegewerkt, bijdragen die geleverd zijn als exposant, markante personaliteiten die op hun manier aan de Expo hebben meegewerkt en tenslotte bedrijven die in het kader van de productie van Expo '58 memorabilia een hun steentje bijdroegen.

3.1 De opbouw van de wereldtentoonstelling

De lijst van bedrijven, aannemers, architecten, ingenieurs en decorateurs die aan de opbouw van de wereldtentoonstelling hebben meegewerkt, is oneindig lang. Het deed ons plezier om hiertussen ook een aantal namen uit het Waasland te vinden. Bovendien is de rol die deze bedrijven bij de opbouw van de wereldtentoonstelling gespeeld hebben zeker niet van de minste.

In de loop van dit onderzoek vonden we drie Wase bedrijven terug die elk een belangrijke bijdrage geleverd hebben aan de opbouw van de Expo: Nobels-Peelman uit Sint-Niklaas, Constructam uit Temse en Algemene Aannemingen Van Laere nv uit Kruikeke.

De ongetwijfeld bekendste bijdrage uit het Waasland kwam van het Sint-Niklase metaalconstructiebedrijf **Nobels-Peelman**. Dit bedrijf, gekend in heel het Waasland en ver daarbuiten, werd in 1853 opgericht door Ludovicus Josephus Nobels-Peelman. Ten tijde van de wereldtentoonstelling bevond het bedrijf zich in de Gasmeterstraat te Sint-Niklaas.²

Sinds de oprichting, al meer dan 100 jaar vóór de wereldtentoonstelling, had Nobels-Peelman een serieuze expansie gekend en kreeg het bedrijf talrijke opdrachten, zowel vanuit het binnen- als het buitenland. Het hoeft dan ook niet te verbazen dat Nobels-Peelman gevraagd werd om een, toch wel aanzienlijke, bijdrage aan de Expo te leveren door mee te werken aan de bouw van het Atomium, hét boegbeeld van de wereldtentoonstelling. Nobels-Peelman vervaardigde de centrale mast van dit monument en eveneens twee van de negen Atomiumbollen, namelijk de centrale en de bovenste bol.

Nobels-Peelman werkte in onderaanneming mee aan de bouw aan het Atomium, hoofdaannemer was Fabrimetal, het huidige Agoria. Dit is de federatie voor technologische industrie in België, die tal van ondernemingen uit de sector van de metaalverwerkende en mechanische nijverheid, de elektrotechniek en de verwerking van kunststoffen groepeert.

Het concept van het Atomium was afkomstig van de toenmalige financieel directeur van Fabrimetal, ingenieur André Waterkeyn. Hij wilde met dit monument niet enkel de industrie promoten maar ook op een spectaculaire manier het begin van het atoombouwtijdperk aankondigen.

Nobels-Peelman werd door Fabrimetal aangesproken om mee te werken aan de bouw van het Atomium. Op dat moment was het bedrijf immers één van de meest toonaangevende metaalconstructiebedrijven in het land. In de magazijnen te Sint-Niklaas werden de geraamten van de

² Voor een historiek van Nobels-Peelman, zie Bijlage 1, p. 40.

centrale mast, de centrale en de bovenste bol gefabriceerd. Daarna werden deze naar Brussel vervoerd, waar alle aparte onderdelen bedekt werden met een laag aluminium en waar ze tenslotte gemonteerd werden.³

Het Atomium

De ontwerper van het monument was **André Waterkeyn**, financieel directeur bij Fabrimetal, het huidige Agoria. In 1942 studeerde hij af als ingenieur en in 1954 kreeg hij de vraag van het Commissariaat-Generaal van de wereldtentoonstelling om een monument te creëren dat symbool zou staan voor het vakmanschap van België. Dit werd het Atomium.

Het Atomium verleent symbolisch gestalte aan het atoombegrip, doordat het een ijzerkristal uitbeeldt. In de kristalkunde stelt men de structuur van de kristallen voor door middel van bollen, waarvan het middelpunt de gemiddelde positie van het atoom in het kristalnetwerk aangeeft, terwijl de bindingskrachten onder de verschillende atomen worden voorgesteld door staven die de bollen met elkaar verbinden.⁴

Met het Atomium heeft men de mogelijkheden van het metaal willen aantonen. Tevens was het een symbool van hoop. De kernenergie kan – indien de mens het wil – redding brengen; dat was de boodschap van het monument. Het was niet enkel een stoffelijke, maar ook een geestelijke uiting van kracht, van de wil tot zegevieren.⁵

In Sint-Niklaas leeft de herinnering aan de bijdrage van Nobels-Peelman aan het Atomium overigens nog steeds. In de Nijverheidsstraat staat een monument opgericht ter herinnering aan het vakmanschap van de werknemers van Nobels-Peelman. Het monument is een originele dekplaat van het in 2005 gerestaureerde Atomium.

Monument "Atomium" in de Nijverheidsstraat te Sint-Niklaas ⁶

³ Telefonisch contact met Julien Tondeleir, ingenieur bij Nobels-Peelman, op 6 december 2007.

⁴ <http://www.atomium.be>

⁵ *Wereldtentoonstelling Brussel 1958: Officiële Gids*, Doornik, 1958, p. 95.

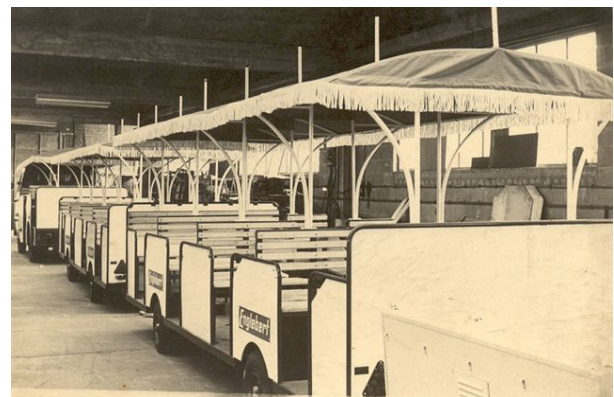
⁶ © *Erfgoedcel Waasland*

Een tweede Wase bijdrage kwam van de firma **Constructam uit Temse**. Het resultaat van hun werk kon je op de wereldtentoonstelling terugvinden in de vorm van treintjes. De site van de wereldtentoonstelling was best uitgestrekt. Expobezoekers konden de verschillende afdelingen gemakkelijk te voet verkennen, maar voor wie pijnlijke voeten kreeg, waren er een aantal alternatieven voorhanden. Zo kon je de paviljoenen van de Expo bekijken via een ritje met de pousse-pousse (driewieler) of één van de vele Expotreintjes. Je kon het terrein zelfs bezichtigen vanuit de lucht, met een kabellift.

De Expotreintjes waren miniatuurtreintjes die een tocht maakten langs de verschillende afdelingen en paviljoenen. Voor 15 BEF kon men een ritje rond de hele wereldtentoonstelling maken.

Speciaal ter gelegenheid van Expo '58 werden er 20 van deze treintjes gemaakt. Een 15-tal daarvan werden vervaardigd door de firma Constructam, later vooral bekend van de *Constructam Caravans*.⁷ Op die manier leverden zij een niet te verwaarlozen bijdrage aan het expovervoer, maar liefst 10 miljoen bezoekers hebben immers gebruik gemaakt van dit vervoermiddel.

De treintjes reden rond op luchtbanden waarvan het onderstel door Mercedes gemaakt was. Op de Expo reden zowel metalen treintjes als treintjes in kunststof rond. De metalen treintjes werden door Constructam vervaardigd.⁸

Metalen treintjes gemaakt door Constructam.⁹

Een derde, niet geringe, bijdrage werd geleverd door de firma **Algemene Aannemingen Van Laere nv**. Dit bedrijf werd in 1938 opgericht in de Kattestraat te Kruibeke. Reeds in 1948 verwierf het de hoogste erkenningsklasse in de categorie gebouwen (Klasse 8). Sindsdien kende de onderneming Van Laere nv een permanente bloei en werden bedrijfsafdelingen geïnstalleerd voor ondersteuning van de activiteiten op de bouwplaatsen. De activiteiten van Van Laere omvatten ondermeer de

⁷ Voor een historiek van het bedrijf Constructam, zie Bijlage 2, p. 42.

⁸ Telefonisch contact met Lucien Van Der Hertem, medezaakvoerder Constructam, op 7 november 2007.

⁹ Foto's Constructam: © Lucien Van Der Hertem

burgerlijke bouwkunde, waterbouw, grond- en wegeniswerken alsook in de industriebouw, kantoren, klinieken en residentiële projecten.¹⁰

Op de wereldtentoonstelling construeerde Van Laere nv (waarvan de hoofdzetel intussen in Zwijndrecht gevestigd was) een ondergrondse passage voor voetgangers die onder het station voor de bussen en autocars doorliep. Ze bouwden eveneens maar liefst drie van de elf grote Heizelpaleizen: **Paleis III**, waar Groep 50: “Sport en Spel” was ondergebracht en waar tijdelijke tentoonstellingen werden gehouden; **Paleis VII**, waar Groep 2: “De kunst en haar uitdrukkingmiddelen”, Groep 46: “Bescherming van Rampen en Onheilen” en Groep 7: “Beroepsopleiding” tentoonstelden; en tenslotte **Paleis XI**, waar Groep 47: “Sociale Economie”, Groep 48: “Gezondheid”, Groep 43: “Handel”, Groep 49: “Toerisme en Reizen”, Groep 1: “Wetenschap”, Groep 6: “Opvoeding en Onderwijs” en ook Groep 7: “Beroepsopleiding” ondergebracht waren.¹¹

Daarnaast bouwden zij ook het **Paleis van de Internationale Samenwerking**.¹² Dit paleis lag in de Internationale Afdeling, samen met de paviljoenen van ondermeer de Verenigde naties en de Benelux. De paviljoenen van deze sectie vormden een groep rond het ‘*Plein der Internationale Samenwerking*’. Het gebouw had een gebogen, asymmetrische façade. In het paviljoen waren een aantal ruimtes waar de bezoeker meer kon te weten komen over de internationale organisaties en de thema’s waarrond zij samenwerkten.

Paleis van de Internationale Samenwerking ¹³

Paleis der Internationale Samenwerking

Dit paleis werd opgericht door het Commissariaat-Generaal van de Regering ten einde aan het hoofdthema van de tijd uitdrukking te geven en op de noodzaak te wijzen van samenwerking onder alle volkeren, op alle gebieden.

Het paviljoen fungeerde als een soort introductie tot de rest van de afdeling. Thema's zoals de reusachtige bevolkingsaan-groei en de daarbij horende groeiende behoeften kwamen aan bod. Er werden voorbeelden gegeven van wereldcoöperatie, geïllustreerd door een reeks foto's. Men kon er eveneens een fotomontage bezichtigen die de weldaden aantoonde van internationale samenwerking

¹⁰ Voor een historiek van Algemene Aannemingen Van Laere, zie Bijlage 3, p. 43.

¹¹ *Wereldtentoonstelling Brussel 1958: Officiële Gids*, Doornik, 1958, p. 23.

¹² Algemeen Rijksarchief Brussel: *Archief Expo '58*.

¹³ <http://users.skynet.be/rentfarm/expo58>

voor ondermeer hygiëne, verlenging van de levensduur, vervoer en verkeer, onderwijs, vrijetijdsbesteding en de verdediging van de rechten van de mens.

Buiten het Paleis lag een plein waarrond de paleizen der internationale en supranationale instellingen gegroepeerd waren en de reeds bereikte resultaten of plannen tot coöperatie in het licht stelden.¹⁴

Naast de bedrijven die zich hebben ingezet voor de opbouw van de wereldtentoonstelling, zijn er natuurlijk ook nog de vele individuele werkkrachten die aan Expo '58 hebben meegewerkt, in opdracht van een (onder)aannemer, exposant of rechtstreeks voor de organisatie. Het opbouwen van de tentoonstelling leidde tot een grote vraag aan werkkrachten. Deze werden vaak aangetrokken vanuit Brussel en omgeving, maar ook vanuit de rest van het land hebben personen zich aangeboden om werk te verrichten daar waar het nodig was.

Op deze manier kwam ook Waaslander **Marcel De Vos** aan een baantje op de wereldtentoonstelling. Hij werkte voor La Lokeroise, een tapijtenfabrikant uit Lokeren. Op een gegeven moment was er weinig werk in de fabriek en heeft hij zich aangeboden om mee te werken aan de opbouw van Expo '58. Zo trok hij met een paar andere arbeiders naar Brussel om Sisaltapijten te leggen in een aantal paviljoenen.¹⁵

Ook **Rik Bosteels** uit Sint-Niklaas, toen nog student interieurarchitectuur aan het Sint-Lukas in Brussel, was als ontwerper betrokken bij de opbouw van de Expo. Zijn ouders hadden een meubelzaak te Sint-Niklaas waar Pater Jan Joos, de secretaris-generaal van het *Civitas Dei* (zie verder) en bovendien ook Sint-Niklazenaar, vaste klant was. Via Pater Joos heeft Rik Bosteels meegewerkt aan de opbouw van het Paviljoen van de Heilige Stoel. Hij leverde vooral decor- en etalagematerialen zoals inlijstingen, blokken om beelden op te zetten, ...¹⁶

Ongetwijfeld zullen nog meer mensen en bedrijven uit het Waasland betrokken geweest zijn bij de opbouw van Expo '58. In het nationaal Expo-archief vonden wij wel een lijst van alle bedrijven, architecten, ingenieurs en decorateurs waarmee een contract is afgesloten, maar hiermee kunnen enkel hoofdaannemers opgespoord worden. Talloze kleinere bedrijven, particulieren en individuen die zeker ook hun bijdrage hebben geleverd maar meestal in onderaanneming werkten, worden hier immers niet in vermeld. Op die manier is het natuurlijk moeilijk te achterhalen of daar ook Wase bedrijven en particulieren tussen zaten. Verder intensief onderzoek van diverse schriftelijke en mondelinge bronnen moet de hier beschreven opsomming zeker nog verder kunnen aanvullen.

3.2 Individuele bijdragen

In de loop van dit onderzoek vonden we twee Waaslanders terug die een zeer belangrijke individuele bijdrage hebben geleverd aan de wereldtentoonstelling: Pater Jan Joos en Georges Van Damme. Beiden werden vanuit hun professionele activiteiten bij Expo '58 betrokken.

¹⁴ *Wereldtentoonstelling Brussel 1958: Officiële Gids*, Doornik, 1958, p. 173 en 175.

¹⁵ Interview met Marcel De Vos.

¹⁶ Interview met Rik Bosteels, afgenomen op 4 juni 2007.

Als eerste bespreken we **Pater Jan Joos**, een scheutist uit Sint-Niklaas, die als secretaris-generaal van het Paviljoen van de Heilige Stoel een zeer grote rol heeft gespeeld.

Jan Joos werd op 8 oktober 1911 geboren te Sint-Niklaas. Hij was de tweede oudste in een gezin waarvan vier jongens pater of priester werden en één meisje zuster. Hij liep school te Sint-Niklaas en trad in 1930 toe tot de congregatie van Scheut. In 1936 werd hij priester gewijd en een jaar later vertrok hij naar China. Hij werd bekend door het oratorium "Tony" dat hij tijdens zijn verblijf in een Chinees interneringskamp schreef (tijdens de Chinees-Japanse oorlog werd hij, zoals alle buitenlandse missionarissen, door de Japanners geïnterneerd in Peking). Van 1946 tot 1949 was hij directeur van de Katholieke Radio in Peking. Na de communistische overname van de macht in China keerde hij terug naar België. In die tijd reisde hij heel België en ook Nederland af om conferenties en spreekbeurten te geven.

Aan de KUL behaalde hij een diploma van doctor in de rechten en zijn licentiaat in de politieke en sociale wetenschappen, in het notariaat en de journalistiek. Van 1950 tot 1973 zette hij zijn radiowerk voort als directeur van de missie-uitzendingen van de radio (NIR en BRT). Bekend en gewaardeerd was zijn uitzending "Vlaanderen zendt zijn zonen uit". Daarin kwam zijn missionaire ijver ten volle tot uiting. Ondertussen was hij ook van 1950 tot 1955 professor Engels in het Scheutseminarie te Leuven. Van 1953 tot 1962 was hij eveneens directeur en realisator van de godsdienstige Tv-uitzendingen. Van 1970 tot 1982 was hij samen met een confrater, pater Legrand, mededirecteur van "Le Christ au Monde" te Rome. Daarna was hij aalmoezenier in het Home O.L.-Vrouw-ter-Veldbloemen te Oosterzele. Hij overleed op 27 januari 1986 te Rome in het Huis der Scheutisten op 74-jarige leeftijd.¹⁷

In 1955 werd Pater Joos aangeduid als secretaris-generaal van het Vaticaanse Paviljoen op de wereldtentoonstelling van 1958 in Brussel, deze functie vervulde hij tot 1961.

Met Expo '58 claimde de Heilige Stoel voor het eerst een eigen paviljoen op een wereldtentoonstelling. Op de wereldtentoonstelling van Brussel in 1935 was de katholieke Kerk wel aanwezig, maar met een paviljoen als onderdeel van de Belgische vertegenwoordiging. Sinds dan had de Kerk haar ideologische machtspositie grotendeels moeten inleveren.¹⁸ Rond de reden van de deelname werd dan ook geen doekjes gewonden: de Kerk begon haar schapen te verliezen. Eerwaarde Pater Jan Joos verkondigde eerlijk: "Eertijds bestond er bij de katholieke Kerk geen behoefte om tot een soortgelijke vorm van apostolaat over te gaan. Dat is thans het geval niet meer; waar zo velen van de Moederkerk vervreemd geraken, kon het niet anders of de katholieke Kerk diende zelf het Evangelie in de van haar vervreemde wereld te gaan verkondigen."¹⁹

Onder de welluidende naam *Civitas Dei* kwam de katholieke Kerk zijn rangen verdedigen en dit onder het motto: "*De mens, zijn geluk en God*". Als secretaris-generaal van het Civitas Dei was Pater Joos verantwoordelijk voor het programma en de inhoud van de tentoonstelling.

¹⁷ *De stad Sint-Niklaas. Een doorbraak van historie naar toekomst*, Gent-Leuven-Brussel, 1971.

¹⁸ DEVOS, R., e.a., *Moderne architectuur op Expo '58: voor een humaner wereld*, Brussel, 2006.

¹⁹ *Expo '58 in zakformaat*, Brussel, 1958.

De impact van de figuur van Pater Jan Joos op dit paviljoen kan moeilijk overschat worden. Een journalist van Gazet van Antwerpen merkte op: “Men zegt dat heel de Civitas Dei de stempel draagt van zijn schrandere geest, van zijn vurig idealisme, van zijn ondervinding qua contact met het publiek, van zijn bedachtzaam moderne opvattingen, van zijn onvermoeibare ijver en van zijn gul optimisme.”²⁰

Vanuit zijn functie als secretaris-generaal heeft hij ook veel belangrijke persoonlijkheden en eregasten mogen ontvangen en rondleiden in het paviljoen, zoals alle leden van de Belgische koninklijke familie. Hij was de enige die er steeds weer in slaagde de eregasten uit hun protocoldwangbuis te bevrijden. Zelfs Kanselier Adenauer bleef in het Civitas Dei bijna zolang als in de paviljoenen van Duitsland en Italië samen. De voorziene twintig minuten werden drie kwartier.²¹

Het Paviljoen van de Heilige Stoel

Het V-vormige paviljoen *Civitas Dei* lag tussen de paviljoens van de USA en Frankrijk, aan het Plein der Naties. Het was 14.500 m² groot en hellend met een hoogteverschil van negen meter. Midden in het terrein stond een groep bomen die de natuurlijke afscheiding vormden tussen het tentoonstellingsgedeelte van het paviljoen en het restaurant. In het paviljoen bevond zich een grote kerk waar 1500 mensen binnen konden en die voor massaplechtigheden diende. Daarnaast was er ook een kapel waar het Heilig Sacrament werd bewaard en waar de bezoekers konden mediteren over het schouwspel van de moderne wereld, zoals de wereldtentoonstelling hem aanbood, en de weerklank van dit alles in zijn ziel. Er waren verschillende tentoonstellingszalen voorzien en op het binnenhof stond een beiaardtoren van 50 meter hoog. Verder was er ook nog een restaurant en voor de diverse congressen die er plaatsvonden, was er een zaal in de vorm van een amfitheater met 1200-1300 zitplaatsen en een podium voor toneelvoorstellingen.²²

Magda Vos-De Belie uit Vrasene werkte op het secretariaat van het Civitas Dei. Pater Joos, die een goede vriend van haar vader was, bezorgde haar deze job.

Magda Vos-De Belie werkte twee jaar lang voor het secretariaat van het Civitas Dei. Het was haar taak kerkelijke instanties over heel de wereld te contacteren voor de sponsoring van het paviljoen van de Heilige Stoel. Verder bestond haar werk uit het typen van verslagen, het versturen van folders en algemene correspondentie.²³ Zij bewaart nog aangename herinneringen aan Pater Joos en haar tijd bij Civitas Dei.

Iets minder omvangrijk, maar daarom niet minder belangrijk was de bijdrage van **Georges Van Damme** aan Expo '58. Vanuit zijn functie als bedrijfsleider bij Jos Boel & zonen (Temse) werd hij gevraagd om deel uit te maken van het groepscomité dat verantwoordelijk was voor het paviljoen van het zee- en riviervoer op de Expo. Vanuit die rol nam hij ook het voorzitterschap waar van 'Klasse 40-1: *Bouw van zeeschepen*'.

²⁰ Artikel in de Gazet van Antwerpen van 14 oktober 1958: “*Verhuist heel Civitas Dei naar de U.S.A.? Wetenswaardigheden en indrukken van secretaris-generaal Pater Joos.*”

²¹ *Idem.*

²² Artikel in De Linie van 19 april 1957: “*Gesprek met de bouwheer. De technische zijde.*”

²³ Telefonisch contact met Magda Vos-De Belie op 12 december 2007.

Om die rol goed te kunnen begrijpen, is een beetje contextinformatie omtrent de praktische organisatie van de wereldtentoonstelling hier wel op zijn plaats. Om de wereldtentoonstelling efficiënt te kunnen organiseren, werden verschillende groepen opgericht, de zogenaamde *Algemene Classificatie*. Wegens het universele karakter van de wereldtentoonstelling moest deze classificatie alle vormen en uitgingen van de menselijke activiteit over heel de wereld omvatten. In het totaal waren er 52 groepen. Elke groep bestond uit een aantal klassen die elke soort bedrijvigheid binnen het kader van die groep omvatten.²⁴ De classificatie was in de eerste plaats bedoeld voor potentiële exposanten, bedrijven, uitgevers en producenten die aan de Expo wilden deelnemen. Binnen iedere groep had de exposant de keuze om deel te nemen als individuele exposant of als deelnemer aan een collectiviteit.

Voor elke groep werd door het Commissariaat-Generaal een groepsvoorzitter benoemd. De groepsvoorzitter ging op zijn beurt over tot de samenstelling van een groepscomité. Hierbij werd gezocht naar personen wiens bedrijvigheid zich binnen de werking van de groep situeerde. De groepscomitéleden bekeken dan samen hoe hun groep op de wereldtentoonstelling voorgesteld kon worden. De meeste groepen werden ook nog eens onderverdeeld in een aantal klassen. De voorzitters van de klassencomités werden gekozen uit de leden van de groepscomités. Zij hadden de taak om mensen te groeperen die in aanmerking kwamen om in hun klasse te zetelen en deel te nemen aan de tentoonstelling.²⁵

We vinden een Wase vertegenwoordiging terug in Groep 40, die als onderwerp "Zee- en Riviervervoer" had. Het hoeft niet te verwonderen dat de internationaal gekende scheepswerf Boel te Temse hiervoor werd aangesproken. Na W.O. II kende de scheepswerf *Jos Boel & zonen*, onder het leiderschap van Georges Van Damme – schoonzoon van Frans Boel, immers een grote internationale doorbraak.²⁶

Groep 40 stond onder leiding van Frédéric Good, voorzitter van de Unie der Reders te Antwerpen. Hij was het die Georges Van Damme van *Jos Boel & zonen* aansprak om deel uit te maken van het groepscomité.

Groep 40 was onderverdeeld in 6 klassen:

- Klasse 40-1: Bouw van Zeeschepen
- Klasse 40-2: Bouw van Rivierboten
- Klasse 40-3: Zeevaart
- Klasse 40-4: Binnenscheepvaart
- Klasse 40-5: Havenverrichtingen
- Klasse 40-6: Havens en bevaarbare waterwegen

Uit de leden van het groepscomité werd Georges Van Damme gekozen als voorzitter van Klasse 40-1: Bouw van Zeeschepen.²⁷ Als voorzitter van deze klasse was het niet enkel zijn taak om op zoek te gaan naar potentiële exposanten die hun bedrijf wilden voorstellen, maar ook om financieel bij te

²⁴ *Algemene wereldtentoonstelling te Brussel, 1958: Algemene Classificatie*, Brussel, 1958, p. 17-18.

²⁵ *Gedenkboek Algemene wereldtentoonstelling te Brussel, 1958*, vol. 1: Organisatie en Werking, Brussel, 1958, p. 141-143.

²⁶ Voor een historiek van de Boelwerf, zie Bijlage 4, p. 44.

²⁷ Gemeentearchief Temse: *Archief Boelwerf* (doos Boelwerf en Expo '58).

dragen tot de opbouw en oprichting van het paviljoen. Bovendien werkte het bedrijf ook mee als exposant aan de tentoonstelling (zie verder).

Onder de noemer “Zee- en Riviervervoer” werd alles wat enigszins betrekking had tot het vervoer te water (zowel zee- als binnentransport) en de daarmee in betrekking zijnde nijverheden gegroepeerd. De verschillende klassen die aan deze afdeling meewerkten, streefden er vooral naar het economische, sociale en humane belang van het zeewezen te doen uitkomen. De afdeling bevond zich in het **Paviljoen van het Vervoer**, waar zich ook nog de afdelingen “Luchtvervoer” en “Vervoer te Land” bevonden, naast een tentoonstelling van spoorwegmaterieel.

Paviljoen van het Vervoer ²⁸

Net zoals er tijdens de opbouw van de Expo werkkrachten gezocht werden, was dat ook het geval tijdens de wereldtentoonstelling zelf. De vele mensen die op de Expo werkten als arbeider, verkoper, gids, fairhostes, ... beslisten weliswaar niet wat er in de verschillende paviljoenen ten toon gesteld werd, maar leverden niettemin ook een zeer waardevolle bijdrage aan de wereldtentoonstelling.

Eén van deze mensen was **Jacques Guily** uit Sint-Niklaas. Hij was in 1958 net afgezwaaid en was op zoek naar werk. Zo kwam hij bij Sawyer's in Sint-Niklaas terecht, waar Viewmasters gefabriceerd werden. De verdeling van de Viewmasters gebeurde door Atraco, een Brussels bedrijf. Jacques Guily vernam via Sawyer's dat Atraco op zoek was naar verkopers en heeft hij zich daarop aangeboden als werkkraft. Zes weken lang heeft hij voor Atraco Viewmasters en viewmasterschijfjes verkocht op de Expo. Daarna kreeg hij de kans in het bedrijf zelf te gaan werken.²⁹

Net als in het vorige hoofdstuk geldt ook hier dat het niet eenvoudig is om deze mensen terug te vinden. Ongetwijfeld hebben heel wat Waaslanders ook tijdens de tentoonstelling gewerkt op de Expo, maar hier bestaat geen overzichtslijst van. Vaak waren zij, net zoals Jacques Guily, op dat moment op zoek naar werk en konden zij profiteren van de werkgelegenheid die de Expo met zich meebracht.

3.3 Wase exposanten op de wereldtentoonstelling

In het Algemeen Rijksarchief te Brussel bevindt zich wel een lijst met de contracten tussen het Commissariaat-Generaal en alle Belgische exposanten op de wereldtentoonstelling. Door omstandigheden die in de werknota al toegelicht werden, hebben we deze jammer genoeg niet kunnen inkijken. Op basis van andere bronnen vonden we toch twee Wase bedrijven terug die als exposant aan de wereldtentoonstelling hebben deelgenomen: Nobels-Peelman en Jos Boel & zonen.

²⁸ <http://users.skynet.be/rentfarm/expo58>

²⁹ Interview met Jacques Guily afgenomen op 14 mei 2007.

In het vorige hoofdstuk werd reeds vermeld dat Georges Van Damme, de toenmalige bedrijfsleider van **Jos Boel & zonen**, betrokken was bij **Groep 40: “Zee- en Riviervervoer”**. Als lid van het groepscomité van Groep 40 en voorzitter van Klasse 40-1: “Bouw van Zeeschepen” was hij mee verantwoordelijk voor het uitwerken en opbouwen van de groepstentoonstelling. Andere leden waren ondermeer de *Cockerill Yards* en *Mercantile Marine engineering and Graving Docks*, beide uit Antwerpen.³⁰

Het hoeft dan ook niet te verwonderen dat de Boelwerf als exposant ook zijn aandeel in de tentoonstelling van Groep 40 had. Het bedrijf trad hier niet op als individuele exposant maar nam deel aan een collectieve tentoonstelling. Samen met de andere leden van Klasse 40-1 wilden zij via plannen, tekeningen, maquettes en modellen van schepen, machines en apparaten een beeld geven van de moderne scheepswerf. Op een lichtgevend paneel kon het publiek meer te weten komen over het belang van de scheepsbouw. Hier stonden ook de namen van de verschillende scheepswerven op vermeld die aan de tentoonstelling deelnamen, evenals hun belang, hun productiecapaciteit en het aantal werklieden dat ze tewerkstelden.³¹

De afdeling Zee- en Riviervervoer

De verschillende klassen die aan dit paviljoen hun medewerking verleenden, streefden ernaar het economische, sociale en humane belang van het zeewezen te doen uitkomen.

De rederijen stelden een doorsnede voor van een groot schip waar het leven aan boord werd voorgesteld, alsmede maquettes van schepen van verschillende rederijen. Op een grote plaat werden de verbindingen van de Belgische vloot met alle havens ter wereld weergegeven. Het Bestuur van het Zeewezen verstrekke alle inlichtingen over het sociale aspect van het zeewezen en over al wat reeds voor het welzijn van de zeeman en de veiligheid van de zeevaart werd tot stand gebracht.

Een gelijkaardige tentoonstelling was aan de binnenscheepvaart gewijd. Men wilde de bezoeker het belang tonen van de stroomverbindingen met het hinterland.

De klasse scheepsbouwers en scheepsherstellers wees de bezoeker vooral op het belang van de tonnenmaat, van de werkkrachten, ... in het scheepsbouwbedrijf.

Bij de inzending van de havens werd aangetoond welke voorname plaats ze in het internationale transport bekleedden. Het was overigens de eerste maal dat de intense en veelzijdige interne bedrijvigheid die in een haven heerst, het onderwerp van een tentoonstelling uitmaakte.³²

Ook in Groep 20: “Metallurgie en Metaalfabrikanten” vonden we met het Sint-Niklase metaalconstructiebedrijf **Nobels-Peelman** een exposant uit het Waasland terug.

Groep 20 was onderverdeeld in 18 klassen:

- Klasse 20-1: Non-ferrometalen en legeringen
- Klasse 20-2: Ijzermetallurgie
- Klasse 20-3: Staal- en Ijzergieterij

³⁰ Gemeentearchief Temse: *Archief Boelwerf* (doos Boelwerf en Expo '58).

³¹ *Idem*.

³² *Wereldtentoonstelling Brussel 1958: Officiële Gids*, Doornik, 1958, p. 85.

- Klasse 20-4: Draadtrekkerij, metaaltrekkerij, koude metaalpletterij en aanverwante bedrijven
- Klasse 20-5: Smeedwerk, perswerk, diepdrijfwerk en aanverwante bedrijven
- Klasse 20-6: Metalen meubels en rekken
- Klasse 20-7: Metalen deuren, ramen, luiken
- Klasse 20-8: Brons en metaaltoebereiden voor het bouwbedrijf
- Klasse 20-9: Lassen, hardsolderen, snijden
- Klasse 20-10: Drijfkracht-, pneumatische en hydraulische machines voor algemeen gebruik
- Klasse 20-11: Werktuigmachines voor metaalbewerking
- Klasse 20-12: Industrieel gereedschap en machineonderdelen
- Klasse 20-13: Fijnmechaniek
- Klasse 20-14: Mecnografie
- Klasse 20-15: Hef-, transport- en weegtoestellen
- Klasse 20-16: Wapens en munitie
- Klasse 20-17: Bescherming van metalen tegen corrosie
- Klasse 20-18: Diverse metaalfabrikanten

Nobels-Peelman behoorde tot Klasse 20-18: "Diverse Metaalfabrikanten". Hierbinnen stelden een aantal metaalfabrikanten zich voor en toonden zij materieel, uitrustingen, werktuigen en ander toebehoren waarmee zij in hun bedrijf werkten.³³

Afdeling Metallurgie en Metaalfabrikanten

Deze afdeling bevond zich vlakbij het Atomium. De tentoonstellingsruimte was in afdelingen verdeeld: de ijzerindustrie, de non-ferrometalen en de metaalfabrikanten.

In het eerste deel werd de ijzerindustrie voorgesteld als een industrie die 2000 jaar geleden was ontstaan en zich voortdurend verder ontwikkelde. Ijzersmelterijen, draadtrekkerijen en kabelfabrieken stelden hier hun belangrijkste prestaties voor.

Bij zijn tocht doorheen de tentoonstelling kon de bezoeker ondermeer diamantgereedschap, machinewerktuigen voor metaalbewerking, compressoren met luchtpompen, pompen, kranen en algemene uitrusting bezichtigen.

In de afdeling van de fijne mechanica werden tentoongesteld: precisiewerktuigen, mechanografische toepassingen, de fabricage van gegoten materiaal, technische en huishoudelijke voorwerpen, ... Ook het probleem van de invreting van metaal en de oplossingen die men hiervoor vond, werden op een leerzame en spectaculaire wijze uiteengezet.

Het bezoek liep ten einde in de afdeling non-ferrometalen, waar de bezoeker een idee kreeg van de enorme mogelijkheden van de koper-, zink-, lood- en aluminiumindustrieën.³⁴

³³ *Algemene wereldtentoonstelling te Brussel, 1958: Algemene Classificatie*, Brussel, 1958, p. 66-69.

³⁴ Uit: *Wereldtentoonstelling Brussel 1958: Officiële Gids*, Doornik, 1958, p. 143.

3.4 Wase performers op de wereldtentoonstelling

Op de wereldtentoonstelling kregen niet alleen de exposanten de gelegenheid het beste van zichzelf te laten zien. Bij voordrachten, demonstraties, voorstelling en wedstrijden kregen heel wat instellingen en verenigingen de kans om ook even in de schijnwerpers te staan. Ook in deze groep vinden we een aantal Wase vertegenwoordigers terug.

Zo zijn er twee scholen uit Sint-Niklaas die een voordracht hebben gegeven op de Expo. Deze voordrachten gebeurden in het kader van een tentoonstelling van Groep 7: “Beroepsopleiding”. Deze groep wilde het streven van de beroepsopleiding weergeven in een algemene synthese die het doel, de structuur en de grondslagen ervan behandelde. De tentoonstelling werd geïllustreerd door doorlopende filmvertoningen, demonstraties en lezingen in de *Futuramazaal* achterin Paleis XI.³⁵

In deze zaal gaven ondermeer de leerlingen van de **Technische Normalschool ‘Berkenboom’** uit Sint-Niklaas een demonstratie rond het thema “Cultuur en Mode”.³⁶ In dezelfde zaal heeft de heer Leys van het **Technisch Instituut van de Staat** te Sint-Niklaas een voordracht met demonstratie gegeven over “Automotoren”.³⁷

Op de Expo vonden ook diverse grote evenementen plaats, zoals voorstellingen, wedstrijden en rally's. Hieraan namen vaak verschillende binnen- en buitenlandse verenigingen deel. Zo weten we dat **Boerke Naas**, een bekende volkskunstgroep uit Sint-Niklaas, op 16 augustus 1958 met tien vendeliers naar de wereldtentoonstelling trok om deel te nemen aan een rally, georganiseerd door de jeugdherbergen uit Diest.³⁸

Talrijke concerten voor fanfares, gegeven door zowel Belgische als buitenlandse groepen, vonden plaats in het Park van Ossegem, in een hiervoor bestemde kiosk. In deze kiosk hebben ook een aantal Wase fanfares en harmonieën hun kunsten kunnen tonen. Hieronder vindt u een lijst van deze verenigingen – die trouwens nog allemaal bestaan – en de datum van hun optreden.³⁹

- zaterdag 31 mei 1958: **Koninklijke Harmonie Sint-Cecilia** uit Waasmunster
- zondag 22 juni 1958: **Koninklijke Fanfare Sint-Cecilia** uit Kruibeke
- zaterdag 28 juni 1958: **Socialistische Harmonie Vooruit** uit Lokeren
- zaterdag 29 juni 1958: **Koninklijke Harmonie Sint-Cecilia** uit Sinaai-Waas
- zaterdag 19 juli 1958: **Christelijke Arbeidersharmonie De Broederband** uit Lokeren
- zondag 27 juli 1958: **Koninklijke Harmonie De Kunstvrienden** uit Sint-Niklaas
- zondag 31 augustus 1958: **Socialistische Harmonie De Toekomst** uit Sint-Niklaas
- zondag 31 augustus 1958: **Katholieke Harmonie Recht door Zee** uit Temse

³⁵ Uit: *Wereldtentoonstelling Brussel 1958: Officiële Gids*, Doornik, 1958, p. 25.

³⁶ Uit: *Deze week op de Tentoonstelling en in België: officieel weekblad van de Algemene wereldtentoonstelling 1958 te Brussel*, nr. 7 (7 mei tot 4 juni 1958).

³⁷ Uit: *Deze week op de Tentoonstelling en in België: officieel weekblad van de Algemene wereldtentoonstelling 1958 te Brussel*, nr. 8 (6 juni tot 12 juni 1958).

³⁸ Gesprek met Hugo Bulterijst, lid van Boerke Naas, op 13 december 1958.

³⁹ *Deze week op de Tentoonstelling en in België: officieel weekblad van de Algemene wereldtentoonstelling 1958 te Brussel*, nrs. 7 (7 mei tot 4 juni 1958); 10 (20 juni tot 26 juni 1958); 11 (27 juni tot 3 juli 1958); 14 (18 juli tot 24 juli 1958); 15 (25 juli tot 31 juli 1958) en 20 (29 augustus tot 4 september 1958).

Heel af en toe kwam een individuele bezoeker aan Expo '58 volop in de schijnwerpers te staan. **Willy Jouret** uit De Klinge vergaarde zijn eeuwige roem op 27 september 1958 toen hij als 35 miljoenste bezoeker werd uitgeloot en in de bloemetjes werd gezet.

Dat net deze Waaslander met de nodige geschenken huiswaarts mocht keren, was niet helemaal aan het toeval te danken. In de kranten was al aangekondigd dat die dag de 35 miljoenste bezoeker verloot zou worden: bij het binnenkomen van de tentoonstelling zouden 50 mensen een genummerd kaartje krijgen. Wie het kaartje met nummer 50 kreeg, zou uitgeroepen worden tot 35 miljoenste bezoeker. Willy Jouret stelde zijn bezoekje speciaal een dagje uit en hoewel hij al op het expoterrein was toen het uitdelen van de genummerde kaartjes begon, schoof hij opnieuw aan de kassa aan om toch maar één van die kaartjes te kunnen bemachtigen. Toen hij het winnende nummer ontdekte, schreeuwde hij het uit: 'Ik heb hem!'.⁴⁰

3.5 Expo-memorabilia

Op de Expo werden honderden verschillende soorten memorabilia te koop aangeboden. Een volledige lijst van expo-souvenirs werd nooit opgesteld, maar uit de omvang van collecties van Expo '58-verzamelaars blijkt dat de keuze bij de verschillende *giftshops* en verkopers enorm groot geweest moet zijn. Bij de meest populaire souvenirs horen allicht de bekende Viewmasters en viewmasterschijfjes. Deze werden geproduceerd door **Sawyer's nv**, een Amerikaans bedrijf met een Europees filiaal dat in Sint-Niklaas gevestigd was. De Viewmaster, waarmee men 3D-afbeeldingen kon bekijken, werd eind jaren '30 uitgevonden door William Gruber, een fotograaf uit Portland, Oregon. Het werd voor de eerste keer aan het grote publiek getoond in 1939, op de wereldtentoonstelling in New York.

Ook op de wereldtentoonstelling van 1958 in Brussel was de Viewmaster dus aanwezig. De bezoekers konden er ook verschillende viewmasterschijfjes kopen, waarop foto's van de verschillende paviljoenen, pleinen en monumenten stonden afgebeeld.⁴¹

Het Belgische fabriek van Sawyer's, **Sawyer's Europe**, was in Sint-Niklaas gevestigd in de Eigenlostraat nr. 42. In 1958 produceerde dit fabriek de Viewmasters die op de Expo in Brussel werden verkocht. Op dat moment stond het bedrijf onder leiding van Frantz Van Dorpe, de latere burgemeester van Sint-Niklaas.

⁴⁰ Telefonisch contact met Hugo De Schepper uit Kemzeke op 11 april 2007.

⁴¹ Voor een historiek van de Viewmaster en het bedrijf Sawyer's, zie Bijlage 5, p. 46.

S.T. SAWYER'S EUROPE - Vleesfabriek

SAWYER'S EUROPE - Heistraat, 90 t. Vervaardiging Vlees Maats

Fabriek van Sawyer's Europe nv in het Industriepark Noord te Sint-Niklaas.⁴²

Met Sawyers nv beëindigen we ons overzicht van *het Waasland op Expo '58*. We gaven reeds aan dat dit absoluut geen volledig overzicht is, maar met bijkomend onderzoek (allicht vaak op basis van mondelinge bronnen) zeker nog aangevuld kan worden. Toch kunnen we op basis van dit overzicht al stellen dat het Waasland wel degelijk zichtbaar was op de wereldtentoonstelling. We zagen dat bedrijven uit het Waasland die nationale en zelfs internationale faam kenden, sterk vertegenwoordigd waren op de Expo, hetzij als exposant of als medewerker aan de opbouw van de wereldtentoonstelling. Pater Jan Joos drukte een onmiskenbare stempel op het belangrijke *Civitas Dei* paviljoen, maar ook heel wat individuele medewerkers en lokale verenigingen leverden op hun manier een waardevolle bijdrage aan Expo '58.

⁴² © Stadsarchief Sint-Niklaas (fototheek).

4. EXPO '58 IN HET WAASLAND

In het tweede deel van dit rapport wordt de invloed van Expo '58 in het Waasland nader bekeken. In 1958 reisden de Belgen massaal naar Brussel om de sfeer van de wereldtentoonstelling op te snuiven. Daarnaast bracht de Expo ook miljoenen buitenlandse toeristen naar ons land. De meeste bezochten enkel de wereldtentoonstelling en eventueel Brussel, maar toch maakten ook heel wat toeristen gebruik van de gelegenheid om ook een kijkje te nemen in de andere steden en gemeenten van ons klein landje. Heel België liet zich voor hen dan ook van zijn beste kant zien en daar werden ook vanuit het Waasland heel wat inspanningen voor geleverd.

Vanuit de overheid werden ook de nodige inspanningen geleverd om Expo '58 in heel België zichtbaar te maken. Er werden subsidies uitgereikt voor steden en gemeenten die eigen Expo-evenementen organiseerden, internationale ontmoetingen werden volop gestimuleerd en met diverse oproepen werden de lokale besturen aangemoedigd om hun stad of gemeente zo fraai mogelijk voor te stellen aan de buitenlandse bezoekers.

De resultaten van deze inspanningen waren ook in het Waasland gedurende heel 1958 zichtbaar. Voor de bespreking hiervan maken we gebruik van een opdeling.

We beginnen met de evenementen in het teken van de wereldtentoonstelling. Deze kunnen we nog eens onderverdelen in de zuivere "manifestaties extra muros" (gesubsidieerd vanuit de provinciale overheid en specifiek gericht op het Expopubliek), met daarnaast de meestal jaarlijks terugkerende gebeurtenissen waaraan voor de gelegenheid een 'Expo-cachet' werd gegeven. Tenslotte zijn er de internationale ontmoetingen. We zien dat steden en gemeenten vaak bezoek kregen van buitenlandse groepen en verenigingen die ter gelegenheid van de Expo in ons land verbleven.

Naast lokale evenementen merken we ter gelegenheid van de wereldtentoonstelling ook bepaalde infrastructuurwerken op in de gemeenten. Ook deze worden verder in dit deel besproken.

4.1 Evenementen in het teken van de wereldtentoonstelling

4.1.1 Manifestaties "Expo extra muros"

Hoewel de wereldtentoonstelling in de hoofdstad werd ingericht, werden tijdens het expojaar heel wat maatregelen getroffen opdat er ook buiten de omheining van de wereldtentoonstelling manifestaties zouden worden ingericht, zowel in Brussel als in de provincies. Hiervoor trok de regering een bedrag van 132 miljoen BEF uit, dat onder de bevoegdheid van de Minister van Economische Zaken verder verdeeld werd.

Ter gelegenheid van de wereldtentoonstelling werd op 22 oktober 1956 het "Nationaal Comité voor Culturele en Toeristische Manifestaties 1958" opgericht, ter bevordering van de manifestaties die buiten de muren van de Expo werden ingericht, de zogenaamde "*Expo extra muros*". In dit comité zetelden de gouverneurs van de verschillende provincies en de burgemeesters van de grootsteden Antwerpen, Gent, Brussel, Charleroi en Luik. Het doel van de manifestaties *extra muros* was het hele

land te laten meegenieten van de toestroom van buitenlanders. Elke provincie kreeg de kans zijn culturele en toeristische rijkdommen te tonen en zo zijn eigenheid te bevestigen.⁴³

Op provinciaal niveau werden hiervoor speciale comités opgericht, waarvan het voorzitterschap steeds werd waargenomen door de provinciegouverneur. Zo werd op 11 februari 1957 de vzw “Oost-Vlaanderen 1958” opgericht met als voorzitter de heer Albert Mariën. Deze organisatie had onder meer tot doel tijdens het Expojaar in Gent en tal van andere Oost-Vlaamse steden en gemeenten belangrijke culturele en toeristische manifestaties te helpen inrichten.

Deze evenementen waren duidelijk gericht op het Expopubliek en bijgevolg werd er ook zeer veel propaganda voor gemaakt zowel in de nationale en als in de internationale pers. De *extra muros*-activiteiten werden ook steeds aangekondigd in het *Officieel Weekblad van de wereldtentoonstelling*.

“Oost-Vlaanderen 1958” had vooral als taak om de “*Expo extra muros*” manifestaties financieel te ondersteunen.⁴⁴ De verschillende steden en gemeenten konden een aanvraag indienen om een toelage voor een evenement te bekomen. Hierbij was de voorwaarde dat de activiteit duidelijk in het teken van de Expo zou staan of dat het geld besteed zou worden aan een verbetering of uitbreiding van het bestaande concept of van een bepaald aspect van de manifestatie.

Ook vanuit het Waasland kwamen aanvragen voor financiële steun binnen bij “Oost-Vlaanderen 1958”. De vzw kende subsidies toe aan de volgende manifestaties in het Waasland:⁴⁵

Toeristische manifestaties

1. Sint-Niklaas: bloemencorso, reuzenconcentratie, ruitertornooi (zondag 3 augustus 1958)	400.000 BEF
3. Sint-Niklaas: Grote folkloristische Sinterklaasstoet (zondag 19 oktober 1958)	125.000 BEF
2. Temse: Grootse Scheldefeeërie (zaterdag 9 augustus 1958)	100.000 BEF

Culturele manifestaties

1. Lokeren: Internationaal Beiaardfestival (zaterdag 21, zondag 22 en maandag 23 juni 1958)	60.000 BEF

Optredens van Belgische en buitenlandse groepen en de organisatie van bijkomende folkloristische manifestaties in de provincie

1. Lokeren: Optreden van de Royal Scots Guards Band (zondag 13 juli 1958)	100.000 BEF

Internationale Congressen in de provincie

⁴³ Algemeen Rijksarchief Brussel: *Archief Expo '58*.

⁴⁴ Voor een overzicht van alle evenementen in Oost-Vlaanderen gesponsord door “Oost-Vlaanderen 1958”, zie Bijlage 6, p. 48.

⁴⁵ Provinciaal archief Oost-Vlaanderen: *Archief Expo '58*.

1. Beneluxcongres der schilders, behangers, garnierders en woninginrichters der Lage Landen (zaterdag 19 juli 1958) **200.000 BEF**

Eén van de grootste en meest succesvolle Wase evenementen in 1958 was ongetwijfeld de **13de Bloemenstoet en Zomercavalcade** in Sint-Niklaas. Naar jaarlijkse gewoonte werd dit evenement op de eerste zondag van augustus georganiseerd. In 1958 kon dit festijn rekenen op een financiële bijdrage van 400.000 BEF en een ongekennde opkomst van 80.000 toeschouwers, de helft meer als in 1957!

Naar traditie bestond het programma uit drie vaste componenten:

1. Een traditionele reclamestoet waaraan allerhande grote of kleinere handelsbedrijven uit Sint-Niklaas of elders konden deelnemen.
2. De eigenlijke bloemenstoet die bestond uit een 20-tal grote praalwagens, uitsluitend versierd met gesneden bloemen.
3. Een 20-tal carnavalverenigingen, gekozen uit de beste groepen van Vlaanderen, Wallonië of het buitenland.

In het kader van de feestelijkheden “Expo extra muros” werd in 1958 gestreefd naar een nog betere versie van het evenement, die mogelijk gemaakt werd door de financiële steun. Het bestaande concept van de Zomercavalcade werd aangevuld met een indrukwekkend ruitertornooi, dat in samenwerking met de Boerenjeugdbond (BJB) werd ingericht. De toeschouwers konden genieten van een groots schouwspel met 150 van de beste ruiters van de BJB. Naast evenwichts- en springoefeningen werd als apotheose een sensatienummer uitgevoerd: een massale sprong van paarden met ruiters door brandende ringen. De dag werd besloten met een concert op de kiosk en reusachtig vuurwerk.⁴⁶

Een primeur voor Sint-Niklaas:

Met de Zomercavalcade van 1958 werd voor de allereerste keer een ruiterspel gebracht op een marktplein, en niet op een weide, sportplein of renbaan. Voor de gelegenheid werd de Sint-Niklase Grote Markt dan ook overdekt met honderden tonnen Scheldezand en omgevormd tot een piste van 80 op 60 m.

Ook de jaarlijks terugkerende **Sinterklaasstoet** te Sint-Niklaas werd in 1958 dankzij *Expo extra muros* nieuw leven ingeblazen. Ook dit bleek een succes, op 19 oktober lokte de stoet maar liefst 90.000 belangstellenden. “Oost-Vlaanderen 1958” kende de organisatoren een subsidie van 125.000 BEF toe op voorwaarde dat er aan het bestaande concept een aantal verbeteringen werden toegevoegd. Temidden van andere folkloristische gebeurtenissen tijdens het Expojaar, werd de jaarlijkse stoet gezien als de gelegenheid bij uitstek om de regionale Reynaertgedachte extra in de verf te zetten.⁴⁷

Op zaterdag 9 augustus 1958 ging in Temse de **Scheldefeërie** door. Dit evenement werd voor het derde jaar op rij georganiseerd en in het Expojaar gebeurde dit eveneens onder auspiciën van de vzw

⁴⁶ Diverse krantenartikels uit het *Vrije Waasland* en de *Gazet van Antwerpen*, jaargang 1958.

⁴⁷ Artikel in de *Gazet van Antwerpen* van 14 oktober 1958: “*De Sinterklaasstoet te Sint-Niklaas*”.

“Oost-Vlaanderen 1958”. Dankzij een toelage van 100.000 BEF kon dit evenement nog mooier en grootser opgevat worden dan de voorgaande jaren. In 1958 werd er dan ook een nieuw element aan het bestaande programma toegevoegd: de opvoering van de “Scheldesage”, een spel van water, klank en licht.

Het programma begon om 19.30u met een groot openingsconcert door de Koninklijke Katholieke Werkersharmonie “Recht door Zee”. Ondertussen konden de bezoekers genieten van de mooi versierde etalages van de winkeliers die deelnamen aan het ‘etalageprijskamp’.

Daarna konden de 16.000 toeschouwers plaatsnemen op de tribunes aan de grote kaai en kon het schouwspel beginnen. De Scheldebrug, als enige verlicht in het donker, was voor de gelegenheid volledig versierd met wimpels, vlaggen, panelen en schilden van Temse en andere Wase gemeenten. In afwachting van het begin van de feeërie om 21u, kon het publiek genieten van waterski-attracties en een optreden van de cavalcadegroep “De Sint-Jansvrienden”.

Om 21u begon de eigenlijke Scheldefeeërie met een statige defilé van 3 mijnenvegers (‘Temse’, ‘Doornik’ en ‘Seraing’). Met trompetgeschal, gevolgd door het lied ‘De Schelde’ en het welkomstwoord, werd het evenement ingezet. De “Mars der werelddtentoonstelling” werd gespeeld en waterskiërs met vlaggen brachten hulde aan de Expovlag. Onder het licht van het vuurwerk deden de snelboten allerlei kunstjes. Dat was niet geheel zonder risico, zo bleek. De bestuurder van één van de boten werd verblind door het licht van het vuurwerk. Hij verloor zijn concentratie en botste met een andere boot. Gelukkig vielen er geen gewonden.

Het hoogtepunt van de avond was de opvoering van de “Scheldesage”, een spel van water, klank, kleur en licht, geschreven door Temsenaar Rolf Van Scheldeland. Als afsluiter was er nog meer vuurwerk en van op de Scheldebrug werd een 300 meter lange waterval afgestoken.⁴⁸

Inspanningen beloond

Oost-Vaanderen 1958 kreeg van de gemeente Temse duidelijk waar voor zijn geld. De Scheldefeeërie werd later immers uitgeroepen tot één van de drie beste “extra muros festiviteiten” in Vlaanderen, samen met de ‘Stoet van de Gouden Boom’ te Brugge en de ‘Ros-Beiaardstoet’ te Dendermonde.⁴⁹

Een subsidieaanvraag vanuit Lokeren werd eveneens positief beoordeeld. Tijdens het Expojaar wilde de stad een groots Beiaardfestival organiseren. Dankzij een financiële bijdrage van 60.000 BEF werd dit evenement uitgebreid tot een **Internationaal beiaardfestival en –wedstrijd** dat van start ging op zaterdag 21 juni en drie dagen duurde. Op het programma stonden beiaardconcerten door een tiental internationaal gekende beiaardiers, een internationale beiaardwedstrijd en een luisterwedstrijd voor de toehoorders.

Op zaterdagmiddag had de wedstrijd voor beiaardspeling plaats. Elke deelnemer moest een opgelegd werk spelen, een eigen gekozen stuk en een lied naar keuze. De spelers werden beoordeeld naar ritmiek, techniek, pedaalspel en muzikaliteit.

⁴⁸ Diverse krantenartikels uit het *Vrije Waasland* en het Nieuwsblad van Temse, jaargang 1958.

⁴⁹ Artikel in het Nieuwsblad van Temse van 28 september 1958: “3de Scheldefeeërie”.

De eerste dag werd besloten met twee concerten gespeeld door Ferdinand Timmermans (erestadsbeiaardier van Rotterdam) en Adriaan De Groot (stadsbeiaardier van Bergen-op-Zoom).

Zondagvoormiddag werden de laureaten op het stadhuis ontvangen door burgemeester Thuysbaert en het gemeentebestuur. Daarna volgde een proclamatie van de uitslagen van de beiaardwedstrijd, met aansluitend een receptie. 's Middags werd de reeks concerten ingezet door de Lokerse stadsbeiaardier Staf Drossens. In de namiddag en 's avonds kwamen nationale en internationale beiaardiers aan bod.

's Avonds werd een luisterwedstrijd voor de toehoorders gehouden. Beiaardier Adriaan De Groot speelde een vijftal beiaardcomposities in een aangegeven volgorde. Daarna speelde hij een Vlaamse liederenkrans, waarin een tiental gekende volksliederen, fragmenten of motieven in verwerkt waren. Meteen daarna kwamen weer dezelfde 5 composities maar dan in een andere volgorde. De wedstrijd bestond uit twee delen. Ten eerste moesten de luisteraars de volgorde van de tweede uitvoering van de 5 composities invullen, en ten tweede de volksliederen, fragmenten of motieven die ze herkend hadden uit de Vlaamse liederenkrans.

Op maandag werden nog een aantal concerten gegeven door een aantal Vlaamse beiaardiers. Het festival werd besloten met de proclamatie van de uitslagen van de luisterwedstrijd.⁵⁰

Het "Nationaal Comité voor Culturele en Toeristische Manifestaties 1958" en de daarvan afhankende provinciale comités hadden eveneens tot taak om in België de evenementen te verspreiden die op touw gezet werden door de buitenlandse deelnemers aan de wereldtentoonstelling. Daarom werd er vanuit de Expo een hele reeks **optredens en concerten** aangeboden, uitgevoerd door bands, fanfares, balletten, dans-, theater- en folkloristische groepen uit ondermeer Belgisch Kongo, Engeland, Frankrijk, Spanje en Polen. Deze groepen brachten meestal een serie voorstellingen, te beginnen met een optreden op de Expo. Daarna bezochten ze een aantal steden waar zij ontvangen werden door het stadsbestuur en eveneens een optreden gaven. Deze bezoeken werden vanuit het Nationaal Comité erg gepromoot. Bovendien werd een toelage uitgereikt aan elke stad die één of meerdere van deze groepen uitnodigde.⁵¹

In het kader van deze internationale ontmoetingen koos de stad Lokeren voor de Scotch Guards Band uit Engeland. Na hun debuutoptreden op het Esplanadeplein van de Expo, stond dit ensemble nog op de planken in Waterloo, Gent, Oostende, Bastenaken en Luxemburg. Voor het optreden kreeg Lokeren vanuit de provincie een toelage van 100.000 BEF. Deze moest de kosten van het optreden en de reis- en verblijfkosten van het ensemble dragen. De Stedelijke Feestcommissie van Lokeren nam alle bijkomende kosten op zich, zoals de publiciteit voor het evenement, het opstellen van een kiosk, middagmaal voor de band enz.

Op 13 juli 1958 was het zover: de Engelse militaire muziekkapel en doedelzakensemble de Scotch Guards Band bracht een bezoek aan Lokeren. De bewoners van Lokeren werden aangespoord om voor de gelegenheid hun huizen met bloemen en vlaggen te versieren. Om 10u 's morgens kwam de

⁵⁰ Brochure "Groot Internationaal Beiaardfestival en –wedstrijd" en diverse krantenartikels uit de *Stad Lokeren* en de *Vrije Stem*, jaargang 1958.

⁵¹ Algemeen Rijksarchief Brussel: *Archief Expo '58*.

groep reeds in Lokeren aan waar zij, voor het stadhuis, een uitvoering van Engelse en Belgische volksliederen brachten. Vervolgens werden ze ontvangen op het stadhuis. 's Middags brachten ze een defilé op de Grote Markt. Daarna vertrok van op de Grote Markt een wandelconcert doorheen op de straten van Lokeren. De dag werd afgesloten met een luisterrijk concert op de Grote Markt.⁵²

Ter gelegenheid van de wereldtentoonstelling werden over heel België ook **Internationale Congressen** gehouden. De stad Sint-Niklaas kreeg een toelage van 200.000 BEF van de vzw "Oost-Vlaanderen 1958" voor de organisatie van het *Beneluxcongres der schilders, behangers, garnierders en woninginrichters der Lage Landen* dat op zaterdag 19 juli 1958 plaatsvond. Ingericht door het N.C.M.V. (Nationaal Christelijk Middenstandsverbond – het huidige UNIZO) Sint-Niklaas kende het congres, met 286 Nederlandse en Vlaamse inschrijvingen, een volledig succes.

Het congres werd op zaterdag ingezet met een plechtige mis die werd opgedragen in de kerk van het Sint-Jozef-Klein-Seminarie. Daarna volgde de officiële ontvangst op het stadhuis, voorgezeten door burgemeester De Vidts. Na een gezamenlijke koffietafel werden om 13.30u de sectievergaderingen ingezet. De meesterschilders vergaderden in "t Wiel", de behangers en garnierders kwamen bijeen in de zaal "De Stad Nantes". De slotvergadering werd gehouden in de zaal "Rubenspaleis". Op zondag 20 juli reisde de hele groep samen naar de Brussel voor een bezoek aan de wereldtentoonstelling.⁵³

Hiermee eindigt het overzicht van *Expo extra muros* manifestaties die voor het Waasland werden teruggevonden. Aangezien we hiervoor het eindverslag van het Comité Oost-Vlaanderen 1958 hebben kunnen inkijken, kunnen we met zekerheid stellen dat dit volledig is. Wat opvalt, is dat enkel een paar grotere gemeenten dergelijke evenementen georganiseerd hebben. Het is natuurlijk voor de hand liggend dat Sint-Niklaas, met haar uitstraling van hoofdstad van het Waasland, meer kans maakte op een toelage dan één van de kleinere gemeenten. Voor sommige gemeenten was het bovendien gewoon financieel niet mogelijk om een manifestatie van die omvang te organiseren. Dat betekent natuurlijk niet dat de kleinere gemeenten niet geprobeerd hebben om met behulp van subsidies toch een activiteit op poten te zetten. Zo weten we dat Beveren en Melsele ook een toelage hebben aangevraagd. Beveren vroeg subsidie voor een Autosnelheidswedstrijd en Melsele voor de jaarlijkse folkloristische stoet "Aardbeien voor Onze Lieve Vrouw van Gaverland". Beide aanvragen werden geweigerd omdat ze niet aan de gestelde voorwaarden voldeden.⁵⁴ Of nog andere gemeenten gepoogd hebben een aanvraag in te dienen, kunnen we niet zeggen. Door het ontbreken van het volledig archief van het Comité Oost-Vlaanderen 1958, moet hiervoor immers per gemeente de volledige gemeentelijke briefwisseling van 1957 en 1958 uitgeplozen worden, iets wat niet mogelijk bleek binnen het tijdsbestek van dit onderzoek.

⁵² Artikel in het Reklamblad voor Lokeren, Zeveneken, Daknam en omstreken van 10 juli 1958: "Optreden van de Scotch Guards Band".

⁵³ Artikel in de Gazet van Antwerpen van 22 juli 1958: "Geslaagd Benelux-Congres voor schilders, behangers, garnierders en woninginrichters te Sint-Nikaas".

⁵⁴ Gemeentearchief Beveren: *Briefwisseling tussen "Oost-Vlaanderen 1958" en de gemeentebesturen van Beveren en Melsele*.

4.1.2 Andere evenementen in het teken van de wereldtentoonstelling

Los van de *extra muros* manifestaties die financieel gesteund werden door “Oost-Vlaanderen 1958”, werden her en der in het Waasland ook nog andere activiteiten georganiseerd die in het teken stonden van de Expo. Dit waren meestal jaarlijks terugkerende activiteiten die in 1958, ter gelegenheid van de wereldtentoonstelling, een “Expo-cachet” kregen toegemeten. Het evenement stond dan geheel of gedeeltelijk in het teken van de Expo.

Zo stond de 20ste editie van de braderij in de Nieuwstraat te Sint-Niklaas in het teken van de wereldtentoonstelling. Op zaterdag 30 augustus 1958 werd de jaarlijks terugkerende braderij voor de gelegenheid omgedoopt tot een **Expo-Braderij**. Het was de bedoeling om van de braderij een “mini-expo” te maken. Zo moest elke handelaar en winkelier een land uitkiezen dat hij zou uitbeelden en waarvan hij de sfeer zou trachten te creëren.

In de krant ‘Het Vrije Waasland’ werd deze “Expo-editie” van de braderij met veel enthousiasme onthaald:

*In Oberbayern vallen de Weense worstjes u vanzelf in de mond; Spanje brengt zijn sappigste zuidervruchten; Het Zwarte Woud strooit zijn vermaarde koekoeksklokken uit; Zwitserland komt aan bod met zijn precieze uurwerken; in Marocco vindt men de fijnste lederwaren; Noorwegen levert het degelijkste papier; in het paviljoen van Holland proeft men de lekkerste kaas, ... De stemming van Vrolijk België vindt men terug in de cafés. Van het attractiepark werd niet gesproken, maar dit zal men zowat overal aantreffen.*⁵⁵

De vooropening gebeurde reeds vrijdagavond. Toen trok een grote reclamestoet de stad rond om overal het nieuws te melden. Op zaterdag had dan de officiële opening van de 20ste braderij plaats. De Koninklijke Harmonie Excelsior zorgde voor de muzikale achtergrond. De grote verscheidenheid aan vlaggen en de specifieke versieringen gaven de straat een echt Expo-uitzicht. 's Avonds verzorgden de Accordeonisten een kunstconcert op de kiosk aan de Beekstraat. 's Zondags werd de braderij voortgezet en kon men aan alle stands koopjes doen. Het weekend werd afgesloten met een concert van de muziekmaatschappij van Nieuwkerken. Ook op maandag gingen de feestelijkheden door. Die dag kon men deelnemen aan de populaire volksspelen.⁵⁶

Een week later, tijdens het eerste weekend van september, vonden te Temse op de “Rozenwijk” de jaarlijkse **Kermisfeesten** plaats. Zoals gewoonlijk ging deze kermis gepaard met een verschillende feestelijkheden zoals een reclamestoet, een duivenprijkskamp, muzikale concerten en nog veel meer. In 1958 stond de reclamestoet die op zaterdag 6 september doorging, in het teken van de Expo.⁵⁷

Van de vele kermissen, wijk- en straatfeesten en andere feestelijkheden die over heel het Waasland plaatsvonden, waren er naast deze twee voorbeelden wellicht nog verschillende die ook in het teken van de wereldtentoonstelling stonden. Maar vaak waren deze evenementen zo kleinschalig dat zij niet in de regionale en zelfs niet de lokale pers verschenen.

⁵⁵ Artikel in het Vrije Waasland van 30 augustus 1958: “Expo in Sint-Niklaas”.

⁵⁶ Artikel in het Vrije Waasland van 6 september 1958: “Expo-braderij der Nieuwstraat maakt goede zaken”.

⁵⁷ Artikel in het Vrije Waasland van 6 september 1958: “Kermisfeesten op de H. Hartparochie te Temse”.

Als we op de mondelinge getuigenissen afgaan, kunnen we stellen dat de Expo-gedachte zeker en vast leefde bij de mensen. Het was iets waar ze trots op waren en waarover veel gepraat werd. Het is dan ook aannemelijk dat veel activiteiten en feestelijkheden in 1958 op één of andere manier werden opgedragen aan de Expo.

Tijdens het Expojaar keek men natuurlijk ook uit naar de vele buitenlandse toeristen die ons land zouden bezoeken. De Belgische steden en gemeenten wilden hier graag mee van profiteren. Ter gelegenheid van de Expo kwamen dan ook toeristische verwezenlijkingen tot stand die niet enkel voor het binnenlands maar ook voor het buitenlands toerisme een troef waren. Van de vele buitenlanders die ter gelegenheid van de wereldtentoonstelling naar België kwamen, zouden er allicht heel wat ook het land bezoeken en ook via die weg ongetwijfeld hun indrukken over België mee terug naar huis nemen.

Een mooi voorbeeld van zulk een toeristisch initiatief is de opening van de **toeristische bootlijn tussen Temse en Rupelmonde**. Op zaterdag 19 april 1958 werd deze officieel ingehuldigd te Temse. Voor de uitbating van de bootlijn sloten Temse en Rupelmonde een overeenkomst met Rederij Lenaerts uit Temse. Samen met de Flandriaboten uit Antwerpen, was de Wilford Jr.-vloot van firma Lenaerts bedrijvig tussen Dendermonde en Rupelmonde.

De Wilfordvloot bestond uit vier eenheden. De grootse van de boten werd op 19 april plechtig ingewijd en droeg de eretitel “Jan Hammenecker”, als blijk van hulde aan de Vlaamse priester-dichter uit Mariakerke die de Schelde bezong. De andere drie boten droegen eveneens namen van overleden Scheldekunstenaars, namelijk Emile Verhaeren uit Sint-Amands, Tony Van Os uit Temse en Lode Scheltjens uit Rupelmonde.⁵⁸

Het in gebruik nemen van de bootlijn tussen Temse en Rupelmonde kaderde in een reeks van initiatieven die reeds genomen waren om het Scheldetoerisme in het Waasland te promoten, zoals de oprichting van *Scaldiana*, Centrum voor Scheldetoerisme, Kunst en Levende Folklore (zie verder). Maar het is uiteraard geen toeval dat net in april 1958 de bootlijn werd voorgesteld aan het publiek. De gemeenten speelden duidelijk in op de vele buitenlandse bezoekers die tijdens het Expojaar dankzij dit initiatief de Schelde zouden kunnen ontdekken. Zo werd in Temse speciaal voor de vele te verwachten buitenlandse toeristen ook een hostessenteam opgericht.

⁵⁸ Artikel in het Vrije Waasland van 26 april 1958: “*Beloftevolle aanwinst voor het toerisme in Waasland. Bootdienst Temse-Rupelmonde ingehuldigd*”.

50 jaar Hostessen in Temse

Naar aanleiding van de wereltentoonstelling en speciaal voor de vele buitenlandse toeristen werd in 1958 in Temse ook een hostessteam opgericht. Sindsdien vormen zij een vaste waarde in het toeristisch gebeuren van de gemeente. Het idee kwam van Martin De Ryck, toenmalig secretaris van de V.V.V. (nu *Toerisme Temse*) en jarenlang dé sleutelfiguur van het toeristisch en cultureel leven in Temse.

De oorspronkelijke VVV-hostessen hadden de taak om tijdens het Expojaar de vele binnen- en buitenlandse toeristen op te vangen, hen informatie te verlenen en rond te leiden langs de bezienswaardigheden van de gemeente. Zij waren het eerste aanspreekpunt voor de toeristen. Verder waren zij ook aanwezig bij plechtigheden en wanneer buitenlandse personaliteiten of verenigingen ontvangen werden op het Stadhuis.

Net zoals de Fairhostessen op de Expo waren zij meertalig en droegen zij een herkenbaar uniform, maar dan in blauw en geel, de kleuren van de gemeente. Na de wereltentoonstelling bleef het hostessteam gewoon verder bestaan. Tot op de dag van vandaag is Temse de enige Vlaamse gemeente die over een eigen vast hostessteam beschikt. Sinds 2001 neemt Hilde Van Raemdonck het voorzitterschap van het hostessteam waar, dat momenteel 5 enthousiaste leden telt. Zij moderniseerde ondermeer de uniformen en is sinds 2002 eveneens voorzitter van Toerisme Temse.

Martin De Ryck, nu ere-voorzitter van Toerisme Temse, kan niet anders dan tevreden zijn dat zijn initiatief van 50 jaar geleden nog steeds met evenveel enthousiasme door de huidige voorzitter en vrijwillige hostessen wordt voortgezet.⁵⁹

Niet alleen gemeenten speelden in op de Expo-hype, ook handelaars en winkeliers pikten hiervan graag een graantje mee. Denk maar aan het “Expo-brood” dat in bijna alle bakkerijen verkocht werd in de daarvoor speciaal ontworpen Expo-broodzakken. Of de “Dessert 58” chocolade van Côte d’Or die trouwens nog steeds bestaat. Vele handelaars gaven ook aan hun etalage een Expo-uitstraling. Het kon niet ‘Expo’ genoeg zijn!

De inwoners van Lokeren hebben zelfs kunnen genieten van **Expo-vuurwerk**. Dit werd aangeboden door de Firma De Beukelaer uit Antwerpen die met de openluchtshow “Explo ‘58”, langs maar liefst 65 Belgische steden trok. De voorstelling was geheel gratis en stond, zoals de naam doet vermoeden, in het teken van de wereltentoonstelling. Op donderdag 10 juli 1958 vond dit spektakel plaats te Lokeren. De dagen ervoor konden de inwoners al deelnemen aan een prijswedloop en een ballonrally. Op de dag van de voorstelling werd heel de stad opgeroepen om het spektakel bij te wonen. Om 21u ging de vertoning van start. Het vuurwerk werd voorafgegaan door radiospelen, schertsen en liederen verzorgd door Louis Baert, animator-fantast van de Belgische Televisie. Daarna volgde het muzikaal vuurwerk met nog nooit vertoonde speciale effecten. Om 23u werden de festiviteiten afgesloten met een heuse taptoe.⁶⁰

⁵⁹ Telefonisch contact met Martin De Ryck op 22 november 2007.

⁶⁰ Stadsarchief Lokeren: *Doos Feestelijkheden en vieringen*.

4.1.3 Internationale ontmoetingen

Tijdens het Expojaar verbleven tal van buitenlandse groepen en verenigingen in ons land. De buitenlandse deelnemers konden op de wereldtentoonstelling naar aanleiding van de zogeheten 'Nationale Dagen' uitvoeringen en optredens organiseren die hun nationale cultuur in de verf zetten. Vele buitenlandse regeringen zonden daarom hun beste gezelschappen naar de wereldtentoonstelling. Deze combineerden hun optreden op de wereldtentoonstelling graag met bijkomende optredens elders in België.

De Commissariaten-Generaal van de buitenlandse paviljoenen kregen een overzicht van alle evenementen en manifestaties die in de Belgische steden en gemeenten zouden plaatsvinden tijdens de Expo. Op basis hiervan konden zij contact opnemen met steden en gemeenten waar hun gezelschappen graag een optreden wilden verzorgen.⁶¹

Zo kwam het dat heel wat buitenlandse groepen na hun optreden op de Expo nog te bewonderen waren in een aantal Belgische steden en gemeenten. Ook het Waasland mocht een aantal van deze groepen welkom heten.

In het teken van de 'Koloniale Dag' op zaterdag 5 juli 1958 bracht een afdeling van de **Kongolese Weermacht van Kamina**, vergezeld van zijn militaire Muziekkapel een bezoek aan de stad Sint-Niklaas. Eerst werd een mis bijgewoond in de kerk van het Sint-Jozef-Klein-Seminarie. Daarna hielden de oud-kolonialen, de op vakantie zijnde kolonialen en de afdeling van de Kongolese Weermacht een triomfantelijke optocht door de straten van de stad. Aan het oorlogsgedenkteken werd hulde gebracht aan de gesneuvelden en opgeëisten uit beide wereldoorlogen. In de voormiddag werden de Wase oud-kolonialen en de afdeling van de Kongolese Weermacht door het stadsbestuur op het stadhuis van Sint-Niklaas ontvangen. Na deze ontvangst verlieten de Kongolese soldaten het marktplein in stijlvolle mars. Diezelfde avond verzorgde de muziekkapel van op de kiosk van het Wandelpark een concert, terwijl de Kongolese soldaten een bezoek aan de stad konden brengen.⁶²

Tijdens het Expojaar heeft de bekende Sint-Niklase Volkskunstgroep **Boerke Naas** voor de opvang en begeleiding van een Zuid-Afrikaanse volksdansgroep gezorgd. Deze groep was met een 60-tal dansers op tournee langsheen Israël, Griekenland, Oostenrijk, Duitsland, België, Engeland, Schotland en Wales om op 19 juli 1958 weer terug te keren naar huis. In ons land verbleven ze één week, waarbij ze werden opgevangen door Boerke Naas. Zij zorgden voor onderdak voor de groep en voor verdere begeleiding doorheen het land. Bovendien traden ze ook steeds samen op met de Zuid-Afrikanen. Op 28 en 29 juni 1958 stonden ze samen op de planken in Sint-Niklaas.⁶³

Beveren en Lokeren konden in 1958 genieten van een bezoek van de **Troubadours van Koning Boudewijn**. Nadat zij duizenden toeschouwers op de wereldtentoonstelling hadden verbaasd, trok dit koor uit Kamina langs een aantal Belgische steden en gemeenten. Naast een selectie klassieke

⁶¹ Algemeen Rijksarchief Brussel: *Archief Expo '58*.

⁶² Artikel in het Vrije Waasland van 12 juli 1958: "Een onvergetelijke dag voor Sint-Niklaas en voor onze medeburgers uit Kongo. Kongolese Weermacht op bezoek".

⁶³ Artikel in de Gazet van Antwerpen van 23 juni 1958: "Zuid-Afrikaanse Volksdans- en Kunstgroep in ons land. Ontvangst op het Antwerps Stadhuis".

stukken van ondermeer Mozart en Bach, brachten zij eveneens inlandse kinder-, spel- en jachtliederen en zelfs een aantal Europese volksliederen.

Op maandag 25 augustus 1958 traden zij op in Gildenhuis te Beveren. Wegens groot succes werden zij teruggevraagd om op zondag 14 september op te treden tijdens de jubelmis die ter ere van het gouden kloosterjubileum van E.P. De Winter werd gehouden in de Sint-Martinuskerk.⁶⁴

Ook de inwoners van Lokeren werden verwend met twee optredens van deze groep. Op vrijdag 11 juli 1958 ter gelegenheid van de opening van de Reinaardkermis en op zondag 12 juli werden zij gevraagd een mis te zingen ter nagedachtenis van Prof. Olbrechts en opgedragen aan Koning Boudewijn.⁶⁵

Ook Temse mocht twee buitenlandse groepen verwelkomen. Op zaterdag 30 augustus 1958 bracht de Siciliaanse Folkloristische groep **Assessorato Turismo e Spectacolo Regione Siciliana** een bezoek aan het Scheldeland. In Temse werd deze groep in traditionele klederdracht ontvangen. Op het gemeentehuis werden zij verwelkomd door een delegatie waaronder burgemeester Maes en Martin De Ryck, secretaris van het V.V.V., die de bezoekers toesprak. Na het ontvangst ontvingen de Sicilianen een wimpeltje van de V.V.V. en gaf de groep op het gemeentehuis en op de markt een demonstratie van Siciliaanse volksliederen en folkloristische dansen. Daarna zetten zij hun tocht verder over de Schelde richting Rupelmonde.⁶⁶

Op zaterdag 20 september 1958 kreeg Temse dan weer bezoek van de Spaanse Volksdansgroep **Los Candidas d'Espanña**, die afkomstig waren uit Aragon en optraden in het Spaans paviljoen op de wereldtentoonstelling. Op de Scheldekaai werden ook zij ontvangen door de burgemeester Maes en V.V.V.-secretaris De Ryck. Stoetsgewijs ging het dan verder richting Markt waar door de groep enkele dansen en liederen werden uitgevoerd onder de begeleiding van castagnetten. Alle leden van de groep kregen een wimpeltje van de V.V.V. als aandenken aan Temse. Daarna begaven de bezoekers zich al zingend terug naar de Scheldekaai waar nog een verfrissing werd aangeboden. Daarna zetten ze hun reis verder richting Rupelmonde.⁶⁷

De eerder vermelde bootlijn tussen Temse en Rupelmonde heeft zijn nut duidelijk bewezen tijdens het Expojaar. De vele buitenlandse groepen en toeristen die Temse bezochten, konden op deze manier ook zeer gemakkelijk een bezoekje brengen aan een andere interessante Scheldestad. Zo werden er tijdens de Expo door de Scaldiana te Rupelmonde wekelijks ontmoetingen georganiseerd met personaliteiten en fairhostessen van de buitenlandse paviljoenen op de wereldtentoonstelling. Zij werden vanuit Brussel naar Temse gevoerd. Van daaruit werd een "Expo-erevaart" ingelegd richting Rupelmonde. Aan boord werd een receptie gehouden. Mits een kleine betaling kon men vanuit Temse de reis naar Rupelmonde meemaken, alwaar de buitenlandse gasten werden ontvangen in Scaldiana

⁶⁴ Artikel in de Gazet van Beveren-Waas van 17 augustus 1958: "*Zingend Afrika te Beveren-Waas*".

⁶⁵ Artikel in de Stad Lokeren van 14 juni 1958: "*Lokeren in feesttooi! Troubadours van Koning Boudewijn*".

⁶⁶ Artikel in het Nieuwsblad van Temse van 31 augustus 1958: "*Siciliaanse geestdrift onder de regendroppels*".

⁶⁷ Artikel in het Nieuwsblad van Temse van 28 september 1958: "*Spaanse dansgroep op bezoek*".

en door een bekende figuur werden geïnterviewd. Om 23u zette de “Jan Hammenecker” van de Wilford Jr.-vloot opnieuw koers richting Temse.⁶⁸

Scaldiana te Rupelmonde

Bij de bespreking van het onderwerp ‘Evenementen in het teken van de wereldtentoonstelling’, kan tenslotte een woordje uitleg over de rol van **Scaldiana** tijdens de wereldtentoonstelling niet ontbreken. De oprichting van dit centrum is geen gevolg van de Expo, maar past in het kader van de inspanningen die gedaan werden om het Scheldetoerisme in het leven te roepen, en dit vanaf 1956. Tijdens het Expojaar heeft Scaldiana echter een zeer belangrijke rol heeft gespeeld om buitenlandse toeristen naar het Scheldeland te lokken, vooral door de figuur van Mercator als ‘lokmiddel’ te gebruiken.

Ontstaan Scaldiana

Rond 1956 werd het idee opgevat om het *Scheldetoerisme* in het leven te roepen, niet enkel voor Rupelmonde maar voor het ganse Scheldeland. Ten gevolge hiervan werd in Rupelmonde niet enkel de **v.z.w. Mercatoria** opgericht, maar ook de **V.V.V.** (Vereniging voor Vreemdelingenverkeer) en **Scaldiana, Centrum voor Scheldetoerisme, Kunst en Levende Folklore**.

Met de oprichting van Scaldiana in 1957 werd het scheppen van een toeristisch en cultureel centrum aan de Schelde beoogd. De stuwende kracht achter dit initiatief was Bert Peleman, Scheldedichter en samensteller van het grootse platenboek “Eeuwige Schelde”, tevens ook conservator van Mercatoria en artistiek directeur van Scaldiana. Hij was ook het brein achter de oprichting van het Scheldemuseum in de vervallen Graventoren.⁶⁹

Aan de Schelde kocht Peleman een groot gebouwencomplex op. De kelders van dit gebouw (voormalige beerputten) werden omgevormd tot reusachtige sprookjeskelders, waar de loop van de Schelde in twaalf taferelen werd uitgebeeld. Het werd een heuse ontdekkingsreis doorheen het Scheldeland met licht, muziek en zelfs bewegende poppen! Boven de kelders kwam een restaurant en een riant terras met een prachtig zicht op de Schelde.⁷⁰

Samen met de inspanningen voor het Scheldetoerisme zette Scaldiana zich ook in voor Kunst en Levende Folklore. Naast de maandelijkse tentoonstellingen van beeldende kunsten werden ook speciale manifestaties gewijd aan het oude en moderne Scheldelied en de folklore van de verdwenen Scheldevisserij. In het kader van de “Internationale Mercatorontmoetingen” werd in Scaldiana nader kennis gemaakt met de levenswijze en folklore van vreemde volkeren, gaande van Cambodja tot Monaco.

Het was de bedoeling om van Rupelmonde één van de grootste toeristische trekpleisters van het land te maken. En dit zou trouwens ook het overige Scheldeland ten goede komen.

⁶⁸ Artikel in het Nieuwsblad van Temse van 13 juli 1958: “*Scaldiana nieuws. Internationale Mercatorweekends te Rupelmonde*”.

⁶⁹ *Jaarverslag 1958. V.V.V. – Mercatoria – Scaldiana. Rupelmonde*, p. 2 en 3.

⁷⁰ Telefonisch contact met Julien Lyssens op 23 november 2007.

Vóór de oprichting van het Scheldemuseum in de Graventoren en de stichting van Mercatoria en Scaldiana kon slechts een bescheiden aantal toeristen genoteerd worden. Maar vanaf 1957 stroomden toeristen toe uit alle hoeken van het land en tijdens het Expojaar zelfs uit alle hoeken van de wereld.⁷¹

Tijdens het Expojaar legde Bert Peleman contacten met ondermeer het Secretariaat-Generaal voor Toerisme en de directies van de buitenlandse paviljoenen. Hij was een ongelooflijk organisator, een goed redenaar en wist als geen ander belangrijke contacten te leggen. Bovendien had Rupelmonde als troef dat het vrij centraal tussen Antwerpen en Brussel lag en de gemeente gekend was omwille van de figuur van Mercator.⁷²

Bert Peleman kreeg het voor mekaar om tijdens de maanden juli, augustus en september van het Expojaar “Internationale Mercatorontmoetingen” te organiseren. Dit gebeurde in samenwerking met de Dienst Onthaal op de wereldtentoonstelling en de directies van de Buitenlandse Paviljoenen. Gedurende drie maanden waren elke zaterdagavond enkele personaliteiten en hostessen van de Expo te gast in Scaldiana waar zij telkens werden geïnterviewd door een bekend figuur. Aan deze Mercatorontmoetingen namen heel wat landen deel: USA, Italië, Spanje, Portugal, Noorwegen, Finland, Japan, Iran, Cambodja, Oostenrijk, Monaco, Venezuela, Brazilië, Mexico, de Dominicaanse Republiek, Turkije, Joegoslavië, Zwitserland, Tunesië, de Verenigde Arabische Republiek en Soedan.⁷³

Daarnaast vonden ook buitenlandse groepsbezoeken plaats. Zo kwam er in de lente van '58 reeds een groep Oost-Europese studenten Rupelmonde bezoeken. Eerder vermeldden we reeds de groep Zuid-Afrikaanse volksdancers die, na een Scheldevaart met de Wilford, de Scaldiana en zijn sprookjeskelders bezocht.

Er was eveneens een Spaanse volksdansgroep die op het boventerras van de Scaldiana een volksdans- en zangrecital gaf. Eén van de hoogtepunten was de Siciliaanse Volkskunstgroep die een hele dag in het Scheldeland verbleef. De Siciliaanse avond in Scaldiana werd bijgewoond door Z. Exc. Giurati, Italiaans minister en leider van de Italiaanse Toeristische Diensten op de wereldtentoonstelling. Verder werd er ook nog een Japanse Judoca-avond ingericht in samenwerking met de Antwerpse Judoclub en bijgewoond door enkele hostessen en personaliteiten van het Japanse paviljoen.

Zeker het vermelden waard, is ook het bezoek van Miss Jane Carte, de Amerikaanse “Maid of Cotton”. Samen met de Meikoningin Els Van De Poel en een ganse suite voer zij met de Flandriaboot vanuit Antwerpen naar Rupelmonde, waar door het ‘Nationaal Katoeninstituut’ in samenwerking met de Modeafdeling van een groot Antwerps warenhuis een schitterende receptie en avondfeest werd aangeboden.⁷⁴

⁷¹ *Jaarverslag 1958. V.V.V. – Mercatoria – Scaldiana. Rupelmonde*, p. 2 en 3.

⁷² Telefonisch contact met Julien Lyssens op 23 november 2007.

⁷³ *Jaarverslag 1958. V.V.V. – Mercatoria – Scaldiana. Rupelmonde*, p. 10.

⁷⁴ *Jaarverslag 1958. V.V.V. – Mercatoria – Scaldiana. Rupelmonde*, p. 11 en 12.

Zelfs de Vlaamse Televisie was geïnteresseerd in de initiatieven die Rupelmonde nam om het Scheldetoerisme te bevorderen. In 1957 werd een “Eurovisiefilm gewijd aan de kleine stad” gemaakt. Zo kreeg het Scheldestadje niet enkel de kans om op de tv-schermen van België te verschijnen, maar eveneens die van Frankrijk, Duitsland, Engeland, Italië, Denemarken en Zweden. Ook in het Expojaar kon Rupelmonde nog op Vlaamse Televisie rekenen. Bij een tegenbezoek van Rupelmonde aan de wereldtentoonstelling werd in de Expostudio van de Vlaamse TV een interview gehouden met de heer Poodts, burgemeester van Rupelmonde, en met Bert Peleman en de Scaldianahostessen die deelnamen aan het Expo-bezoek.⁷⁵

Hét hoogtepunt in deze resem aan activiteiten was ongetwijfeld de ‘Internationale Mercatorhulde’ die op 19 en 20 juli te Rupelmonde werd gehouden. Alle burgemeesters uit de Scheldegemeenten waren aanwezig, evenals de belangrijkste personen uit de wereld van het toerisme, de zeevaart en de wereld van kunst en cultuur uit het Scheldeland. Niet minder dan 15 zeevarende mogendheden namen deel aan de Mercatorhulde (Zweden, Engeland, Duitsland, Frankrijk, Italië, Nederland, Portugal, IJsland Finland, Ierland, Denemarken, Noorwegen, Spanje, V.A.R. en België zelf).

De dag daarvoor bracht het gemeentebestuur van Duisburg (waar Mercator in 1594 overleed), in het land ter gelegenheid van de wereldtentoonstelling, een bezoek aan Rupelmonde om Mercator te komen huldigen. De avond van de huldiging werd een groot feest georganiseerd in Scaldiana onder motto “Ontdek de wereld met Mercator”, en dit in samenwerking met de binnen- en buitenlandse paviljoenen op de wereldtentoonstelling.⁷⁶

Enkele indrukken uit het gastenboek van Scaldiana tijdens het Expojaar⁷⁷:

Rupelmonde! Wat een typisch en schilderachtig stadje! - Tadasji Nojiri (Japan)

Te Rupelmonde hebben we een onvergetelijke avond beleefd. De sprookjeskelders genoten er onze grootste belangstelling. – E. Griffith (Engeland)

Het groen van de Scheldebodem en onze vaart naar het vrolijke Rupelmonde vergeten we nooit! – Directie Expo-paviljoen Tunesië

Dank om het hartelijk onthaal en om al de schoonheid die we in uw lief stadje ontdekten. – Expostessen Portugal

Teruggekeerd van mijn reis als de “Maid of Cotton” vroeg men mij om mijn beste herinnering. Zonder aarzelen kon ik die vraag beantwoorden. Van gans mijn wedervaren verkies ik mijn avond te Rupelmonde! De liefde, de warmte en de schoonheid van uw stadje zal blijven voortleven in Atlanta Georgia, omdat het in mij herinneringen oproept waarover mijn vrienden en familieleden het liefst horen vertellen. – Miss Jane Carter (USA)

⁷⁵ *Jaarverslag 1958. V.V.V. – Mercatoria – Scaldiana. Rupelmonde*, p. 19.

⁷⁶ *Jaarverslag 1958. V.V.V. – Mercatoria – Scaldiana. Rupelmonde*, p. 22.

⁷⁷ *Jaarverslag 1958. V.V.V. – Mercatoria – Scaldiana. Rupelmonde*, p. 25.

4.2 Infrastructuurwerken ten gevolge van Expo '58

In dit laatste deel gaan we verder in op de infrastructuurwerken die ten behoeve van de wereldtentoonstelling zijn uitgevoerd. Men was er zich duidelijk van bewust dat België in 1958 het schouwtoneel zou zijn van een internationaal evenement en dat niet alleen Brussel maar heel het land in de kijker zou staan. In het kader van de 'verfraaiing der steden en gemeenten' werd een verhoogde inspanning aan de dag gelegd om de eigen stad of gemeente er zo aantrekkelijk mogelijk te doen uitzien. Tegelijkertijd bracht de wereldtentoonstelling nieuwe mogelijkheden en perspectieven met zich mee waar de economische situatie mee van kon profiteren. Ook op deze manier was Expo '58 in het Waasland zichtbaar.

4.2.1 Verfraaiing der steden en gemeenten

Vanuit het *Commissariaat Generaal voor de wereldtentoonstelling* werd aangespoord tot de verfraaiing van de steden en gemeenten. Men wilde de honderdduizenden buitenlandse bezoekers een zo goed mogelijke indruk geven van ons land, onze steden, gemeenten en onze mensen, zodat ze bij de terugkeer naar hun eigen land met lof over België zouden spreken en aldus een degelijke propaganda zouden maken voor een bezoek aan ons land, ook na 1958.

Om dit te verwezenlijken werd de campagne "*België in bloemen*" opgezet. Buitenlandse bezoekers moesten getroffen worden door het schitterende en jeugdige uitzicht van de stations, belangrijke wegenknooppunten, openbare monumenten en privaatwoningen.

Vanuit het Commissariaat Generaal werd dan ook de medewerking gevraagd van de stads- en gemeentebesturen en werden de volgende suggesties gegeven om dat doel te bereiken:

- het reinigen van plaatsen en straten; het wegnemen van vuilnishopen en overbodige en onwettig aangebrachte opschriften en plakbrieven;
- het herschilderen van gevels, luiken en afsluitingen, met aanmoediging en zo mogelijk met beloning door de gemeentebesturen;
- het oprissen en het reinigen van openbare gebouwen in de gemeente;
- het aanbrengen van bloemen en planten aan gevels en op openbare pleinen waar enigszins mogelijk;
- het bevlagen van belangrijke verkeersknooppunten en van de agglomeraties.⁷⁸

In Sint-Niklaas werden ondermeer bloemenversieringen aangebracht langs de Parklaan, rustbanken geplaatst, de wegsignalisatie verbeterd en toeristische wegwijzers aangebracht.⁷⁹ Ook in Lokeren werden de bewoners aangespoord om hun gevels en voortuinen te versieren met bloemen.⁸⁰ In Temse werd er zelfs een premie uitgereikt aan iedere bewoner die voor Pinksteren zijn bovengevel

⁷⁸ Gemeentearchief Beveren: *Briefwisseling tussen "Oost-Vlaanderen 1958" en de gemeentebestuur van Beveren*.

⁷⁹ *Stad Sint-Niklaas. Verslag over het bestuur en de toestand der stadszaken gedurende het Dienstjaar 1958*, p. 38.

⁸⁰ Artikel in de *Vrije Stem* van 4 mei 1958: "*Oproep tot de bevolking*".

had versierd met bloembakken. Ook vanuit het gemeentebestuur zelf werden inspanningen geleverd om Temse te verfraaien. In 1958 werd zo het parkje aan de oprit van de Scheldebrug aangelegd.⁸¹

Dergelijke initiatieven moesten vruchten afwerpen voor het toerisme in de steden en gemeenten en werden bovendien ten eerste door het lokale publiek geapprecieerd.

Ook vanuit het provinciaal bestuur werden inspanningen geleverd. “Oost-Vlaanderen 1958” gaf de opdracht aan de Provinciale Landbouwkamer om tijdens de duur van de wereldtentoonstelling een **Wegenbebloemingsprijskamp** te organiseren voor de gemeenten waardoor een belangrijke verkeersweg liep. De prijskamp, ingericht onder de vorm van een vergelijkende puntenwedstrijd, was voorbehouden aan een dertigtal steden en gemeenten. Het beschikbare krediet, hoofdzakelijk bestemd voor het verlenen van toelagen aan de deelnemende gemeenten, bedroeg 500.000 BEF.

Het doel van deze actie was de belangrijke wegen, die door talrijke buitenlanders gebruikt zouden worden, zo aantrekkelijk mogelijk te maken door ze te bebloemen. Onder het begrip “weg” werd niet alleen de eigenlijke openbare weg verstaan, maar ook de daarbij aansluitende voortuinen, de gevels van openbare en particuliere eigendommen, ...

De gemeenten hadden de keuze om dit initiatief vrij in te vullen en ook plaatselijke organisaties en inwoners aan te zetten hun eigendommen te bebloemen. Elke gemeente werd dan tweemaal bezocht, een eerste keer in juni, de tweede maal begin augustus. Eind augustus werd de uitslag van de wedstrijd bekend gemaakt.

Aan de wedstrijd namen 14 gemeenten deel: Aalst – Ledeberg – Gentbrugge – Geraardsbergen – Kruishoutem – Ledeberg – Lokeren – Merelbeke – Ninove – Sint-Amandsberg – Sint-Niklaas – Zelzate – Zeveneken – Zottegem. Vooral Sint-Niklaas had blijkbaar heel wat inspanningen geleverd, de stad kwam eind augustus als winnaar uit deze wedstrijd.⁸²

4.2.2 Expo '58 en economische expansie

Naast verfraaiingswerken vonden ten tijde van de Expo ook infrastructuurwerken van een meer economische aard plaats. We denken hier specifiek aan de bouw van het **Parkhotel** in Lokeren. Dit Hotel-Restaurant werd in de eerste plaats gebouwd met het oog op de wereldtentoonstelling en de miljoenen buitenlandse toeristen die België in 1958 zouden bezoeken. Maar daarnaast kaderde de bouw van het Parkhotel ook in de algemene regionale economische expansie die op dat moment aan de gang was en de nieuwe mogelijkheden die een grote internationale tentoonstelling daarvoor met zich meebracht.

Het hotel werd gebouwd langs een drukke autoweg, de Rijksweg Antwerpen-Gent. Enerzijds omdat men van mening was dat vele toeristen en ook zakenmensen op doorreis een verblijf net buiten de stad verkiezen boven een verblijf in het drukkere centrum. Anderzijds wilde men door de opening van een residentieel verblijf langs een autobaan ook de aandacht vestigen op de stad Lokeren en haar economische mogelijkheden. Langs autowegen met een druk verkeer lag immers de mogelijkheid om

⁸¹ Artikels in het Nieuwsblad van Temse van 25 mei en 1 juni 1958: “*Oproep tot de bevolking van Temse*” en “*Opening Park naast oprit brug*”.

⁸² Provinciaal archief Oost-Vlaanderen: *Archief Expo '58*.

renderende bedrijven in het leven te roepen. In vele landen werd de autoweg reeds geëxploiteerd als bedrijfsgelegenheid. Men hoopte bij de vele binnen- en buitenlandse bedrijfsleiders en investeerders die in het Parkhotel overnachtten, interesse te wekken om in de omgeving van de stad een onderneming te vestigen. Op deze manier werd het Parkhotel niet enkel opgevat als een aangenaam verblijf voor toeristen maar ook als *een levensbron voor de expansie van de stad*.⁸³

Datzelfde jaar werd te Lokeren eveneens een **Economisch Expansiecomité** opgericht onder voorzitterschap van Prosper Thuysbaert. Dit was een samenwerkingsverband tussen het stadsbestuur en de vertegenwoordigers van de lokale ondernemers-, middenstands- en arbeidersorganisaties. Zij wilden hun krachten bundelen om nieuwe binnen- en buitenlandse investeerders naar Lokeren te halen.

1958 was het jaar bij uitstek om ook de economische mogelijkheden van België aan het buitenland te tonen en zo buitenlandse bedrijfsleiders, industriëlen en investeerders aan te trekken. Er wordt dan ook vaak gezegd dat de wereldtentoonstelling in ons land de aanzet was voor een economische expansie op nationaal, regionaal en lokaal niveau. Het Waasland bleef hierin niet achter. Niet lang na de wereldtentoonstelling werd immers het **Economisch Comité Waasland** opgericht, de voorloper van het Intergemeentelijk Samenwerkingsverband van het Land van Waas.

Toch kunnen we deze economische expansie niet zomaar uitsluitend toeschrijven aan Expo '58. Eén van de redenen waarom de wereldtentoonstelling er kon komen was immers net die groeiende Belgische economie. Is het ene nu het gevolg van het andere of omgekeerd? Een klassieke 'kip of ei'-vraag, maar alleszins staat vast dat de verschillende gebeurtenissen van de jaren '50 plaatsvonden in eenzelfde beweging, een evolutie die de wereld uiteindelijk naar de 'Golden Sixties' zou leiden.

Misschien kunnen we de wereldtentoonstelling van 1958 best beschouwen als de bekroning van een evolutie die al langer aan de gang was, en tegelijkertijd als het begin van een nieuw tijdperk.

⁸³ THUYSBAERT, P., Een stadshotel te Lokeren, in: *Toerisme in Oost-Vlaanderen*, Jaargang 1958, nr. 6, p. 134-135.

5. CONCLUSIE

Om af te sluiten, vatten we de resultaten die uit dit onderzoek zijn voortgekomen nog even kort samen. In de inleiding werd reeds vermeld dat tijdens het Expojaar niet enkel Brussel in de kijker stond, maar het hele land. België wilde zich in 1958 dan ook van z'n beste kant laten zien, niet enkel op de wereldtentoonstelling maar ook buiten de omheining van de Expo.

In de eerste plaats hebben we gezocht naar **Wase bedrijvigheid op de wereldtentoonstelling**. Op basis van de resultaten die we hierbij terugvonden, kunnen we stellen dat bedrijven én individuen uit het Waasland zich op verschillende vlakken hebben laten gelden op de Expo, zowel bij de opbouw van de Expo als tijdens de wereldtentoonstelling zelf. Ook verschillende Wase scholen, groepen en verenigingen waren aanwezig op de Expo.

De Wase aanwezigheid op de Expo mag echter niet overdreven worden. In de ellenlange lijst van aannemers, ondernemingen, ingenieurs, architecten en decorateurs is het Wase aandeel zeer klein. Grote bedrijven als Nobels-Peelman en de Boelwerf werden wel gevraagd om mee te werken, maar over het algemeen werden toch vooral ondernemingen uit Brussel en omstreken bij de Expo betrokken. Voor veel kleinere bedrijven was de afstand van het Waasland tot Brussel misschien ook net iets te groot. Toch mogen we best wel fier zijn op de bijdrage die vanuit het Waasland aan die grote wereldtentoonstelling geleverd werd.

In het tweede deel onderzochten we de **invloed van de wereldtentoonstelling in het Waasland**. Deze kwam vooral tot uiting in allerhande toeristische en culturele evenementen die voor de gelegenheid in het teken van de Expo stonden.

Vanuit het Commissariaat-Generaal werden allerlei initiatieven ondernomen om in heel het land manifestaties in het teken van de wereldtentoonstelling te stimuleren. Met de financiële steun van "Oost-Vlaanderen 1958" werden ook in het Waasland een aantal manifestaties georganiseerd. Hierbij ging het vaak om reeds bestaande, jaarlijks terugkerende festiviteiten die voor de gelegenheid nog grootser werden opgevat. Zulke evenementen waren dan specifiek op het Expopubliek gericht en kenden meestal ook een groot succes.

Verder werden de buitenlandse groepen die optraden op de Expo gestimuleerd om ook de rest van het land te bezoeken. Dit leidde vaak tot interessante ontmoetingen waarvan ook het Waasland heeft kunnen meegenieten.

Naast de initiatieven die vanuit de wereldtentoonstelling zelf werden aangespoord, hebben we weinig andere voorbeelden teruggevonden van evenementen of feestelijkheden die in het teken van de Expo stonden. Maar vaak waren deze zo kleinschalig dat zij niet verschenen in de regionale of lokale media. Allicht zullen dergelijke activiteiten dan ook weinig internationale bezoekers aangetrokken hebben.

Vanuit het Waasland werden allicht nog de meeste internationale bezoekers bereikt met de initiatieven van de Scaldiana. Deze organisatie greep tijdens het Expojaar haar kans om het Scheldetoerisme aan het grote publiek bekend te maken, met een aantal mooie resultaten als gevolg.

Algemeen moeten we echter stellen dat de wereldtentoonstelling voor het toerisme in het Waasland niet echt wonderen heeft verricht. Hoewel de “*extra muros*” manifestaties in 1958 vaak een recordaantal bezoekers lokten, kunnen we niet spreken van een toeristisch hoogjaar. Net als zovele andere Vlaamse steden moest ook Sint-Niklaas eind 1958 concluderen dat het Expojaar niet echt aan de verwachtingen beantwoordde die men in de toeristische middens had vooropgesteld.

De statistieken wijzen uit dat ongeveer 6 miljoen vreemdelingen naar de Expo kwamen. Daar tegenover stond echter een grote daling van het binnenlands toerisme, de Expo buiten beschouwing gelaten uiteraard. De belangstelling van zowel binnen- als buitenlandse toeristen ging in de eerste plaats naar de wereldtentoonstelling. De autocarbedrijven brachten geen mensen aan, maar voerden ze daarentegen weg uit de eigen stad of gemeente. De Belgen zetten hun geld opzij om de Expo te bezoeken en hadden geen geld meer over om andere bezienswaardigheden in eigen stad of regio te bezoeken. Dit blijkt ondermeer uit het feit dat het Stadhuis van Sint-Niklaas in 1958 slechts 700 keer werd bezocht tegenover 1700 keer in 1957.⁸⁴

In heel België gold in 1958 dat het toerisme min of meer status quo bleef: de komst van buitenlandse bezoekers volstond enkel om het verlies aan lokale toeristen te compenseren. Niettemin was men aan het einde van 1958 over het algemeen zeer hoopvol voor het komende jaar. Dat een paar miljoen buitenlanders in 1958 onder gunstige voorwaarden met België hadden kennism gemaakt, zou zich zeker laten voelen in 1959. Het binnenlands toerisme zou zich weer herstellen en dan zouden eindelijk ook de vruchten geplukt kunnen worden van het Expojaar.

⁸⁴ *Stad Sint-Niklaas. Verslag over het bestuur en de toestand der stadszaken gedurende het Dienstjaar 1958*, p. 38 en 39.

6. BIJLAGEN

6.1 Bijlage 1: Historiek Nobels-Peelman

Ludovicus Josephus Nobels-Peelman (1829-1889) richtte omstreeks 1853 een kunst- en bouwsmederij op in de Plezantstraat te Sint-Niklaas. Dankzij talrijke bestellingen en opdrachten, ook voor de plaatselijke economie, floreerde het bedrijf. Spoedig moest de firma uitwijken naar ruimere ateliers in de Kasteelstraat. Joannes Baptiste Nobels (1856-1923) volgde zijn vader op als zaakvoerder van de 'Forges et Ateliers Saint-Eloi L.J. Nobels-Peelman'. In 1914 brachten de 'Forges et Ateliers' een breed gamma van producten op de markt: ruw en bewerkt gietijzer; stalen, bronzen en koperen profielen; liggers, pijlers, bruggen, skeletten voor gebouwen; metalen frames voor vensters, deuren, etalages en veranda's; smeedwerk voor luifels, hekken, leuning en trappen; waterreservoirs; ontwerpen, bestekken en installaties van industriële leidingen; realisaties van allerlei mechanische constructies volgens plannen; en zelfs volledige fabrieksinrichtingen.

Na de Eerste Wereldoorlog kocht Nobels-Peelman een industrieel gebouw aan in de Gasmeterstraat met circa 1 hectare grond. De constructieactiviteiten en magazijnen verhuisden naar de nieuwe locatie. Onder leiding van Joannes Baptiste Nobels werd de firma in 1923 omgevormd tot de naamloze vennootschap 'Metaalwerkhuizen voorheen Nobels-Peelman'. Na zijn overlijden hetzelfde jaar volgde zijn schoonbroer Ludovicus Janssens de Varebeke (1882-1948) hem op als voorzitter van de Raad van Beheer. Door systematische aankopen breidde de vennootschap vóór 1940 het fabrieksterrein uit tot circa 9 hectare. Naast de bestaande productieruimte verrezen een machine- en montagehal. Het fabricageaanbod werd verder verruimd, onder meer met tankwagons voor petroleum, scheikundige stoffen en voedingsoliën.

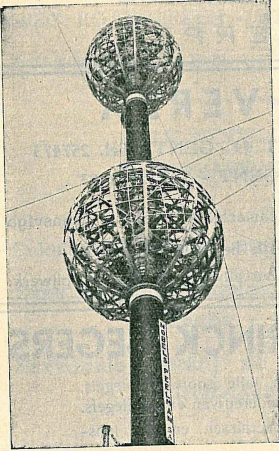
In 1953, tijdens het voorzitterschap van Lodewijk Jozef Nobels (1893-1959), zoon van Joannes Baptiste, werd de naamloze vennootschap voor een nieuwe periode van dertig jaar verlengd. Diens broers Jozef Hendrik en Franciscus Coleta Nobels bekleedden achtereenvolgens het voorzitterschap van de Raad van Beheer. Een in 1962 uitgegeven bedrijfsbrochure vermeldt trots een hele reeks referenties: elektrisch gelaste tanks voor Esso in Antwerpen, Shell in Gent, 'evenals in Indonesië, Kongo, Griekenland, Argentinië, Koeweit en andere landen'; gasketels, watertorens, buisleidingen, zelfs binnenschepen voor Kongo; spoor- en wegbruggen in Lokeren, Waasmunster, Temse, Oudenaarde en elders; kranen en hijswerktuigen voor de NMBS, de scheepswerven Cockerill in Hoboken en de machinefabriek Hensen in Rotterdam; masten voor hoogspanningsleidingen in Cyprus, Marokko, Nepal, India, Uruguay, Afrika; grote constructiewerken voor Ford in Antwerpen, Ferblatil in Tilleur, Demka in Utrecht, de Koninklijke Nederlandse Hoogovens in IJmuiden en de zware Duitse staalnijverheid; en tenslotte de centrale mast, de middelste en hoogste bol van het Atomium te Brussel.

Omstreeks 1970 kende Nobels-Peelman een aanzienlijke groei, door de ontwikkeling van grootse *sleutel-op-de-deur projecten* en nieuwe, internationaal gegeerde producten zoals de verplaatsbare viaducten, en door de versteviging en uitbreiding van haar exportcapaciteit. In 1972 haalde de firma voor het eerst een zakencijfer van een miljard frank. Op vijf jaar tijd verdrievoudigde deze omzet. De

stijging was voornamelijk te danken aan de vele orders buiten de Europese Gemeenschap, in Azië, Afrika, Amerika en Oost-Europa. In 1977 werden de bedrijfsactiviteiten ondergebracht in verschillende dochterondernemingen, overkoepeld door de nv Nobels Group: *Nobels-Peelman* (studie, fabricage en montage van metaalconstructies), *Nobels-Peelman International* (algemene onderneming en overzeese metaalconstructies), *Vianobel* (fabricage en montage van metaalconstructies in Venezuela), *Nobels-Kline* (bruggenbouw in de Verenigde Staten), *Nobels-Hubert* (waterzuivering), Portal (beglazing zonder mastiek) en *Soberi* (algemene onderneming).

Anno 1980 had Nobels Group een duizendtal personeelsleden, onder wie ongeveer 25 ingenieurs en zestig tekenaars. De ateliers te Sint-Niklaas strekten zich uit over een terrein van 13 hectare. In Wondelgem bezat Nobels nog 26 hectare grond. De jaarlijkse productie bedroeg toen circa 40.000 ton. Om diverse financiële en economische redenen ging Nobels in juli 1983 echter failliet, na een woelige periode van onderhandelingen en sociale acties. Franciscus' oudste zoon Jean Nobels (1927-2000) was de zesde en laatste telg van de familie Nobels die de Raad van Beheer voorzat.

NOBELS - PEELMAN N.V.
SINT NIKLAAS
Bruggen - Kapconstructies - Reservoirs - Wagons

Nobels - Peelman ver-
vaardigde voor het
Atomium :

1. Centrale mast
2. Centrale bol
3. Bovenste bol

Atomium tijdens de montage

De beste leverancier van:
Plaatijzer, Balken, U - L en T ijzer, betonijzer. Alle soort giet-
ijzer voor Bouwnijverheid. Stalen ramen, koepels, platte lichten
Afsluitingen voor koeien, varkens, enz...

Blijft steeds :

NOMETAL N.V.
Gazometerstraat St-Niklaas

Advertentie uit het programmaboekje
van de 3de Scheldefeërie te Temse.⁸⁵

⁸⁵ Gemeentearchief Temse: archiefnummer 643.

6.2 Bijlage 2: Historiek Constructam

Constructam werd opgericht door Theo Van der Hert, die eerder al een vooraanstaande functie had bekleed op de Boelwerf en er deskundigheid had verworven met betrekking tot de meest uiteenlopende scheepsbenodigdheden. Hij kocht grond aan op de Krijgsbaan te Temse en ging er op 1 mei 1947 samen met twee arbeiders van start. De productie betrof het vervaardigen van scheepsbouwartikelen en vervolgens ook van onderdelen voor de spoorwegen en buisconstructies (tribunes, kiosken...).

In 1953 ontwierp Constructam een eigen type kampeerwagen, waarop – onder de naam *campingcar* – een octrooi werd genomen. De verkoop van deze wagens was een succes en tegen 1958 was het personeelsbestand uitgebreid tot 40 werknemers. In april 1958 werd ook met de productie van caravans gestart. Theo's broer Lucien, technisch tekenaar scheepsbouw, die intussen in de zaak was getreden en later vennoot zou worden, ontwierp een gestroomlijnd model met een unieke bouwwijze: de onderste helft van de carrosserie was in metaal, de bovenste helft in polyester. Het model sloeg dermate aan dat uitbreiding van de gebouwen en van het personeel een noodzaak was. Het personeelsbestand groeide tot 150, waarvan 25 bedienden.

Caravans Constructam waren jarenlang een begrip in Europa. De caravans werden in 7 landen verkocht via meer dan 50 verkooppunten. Constructam leverde ook een historische bijdrage op de wereldtentoonstelling 1958 in Brussel. Het bedrijf vervaardigde een 15-tal stellen treintjes, waarmee de toeristen werden rondgevoerd.

Ingevolge personeelsgebrek (vooral schrijnwerkers) startte Constructam in 1968 een tweede bedrijf – in Houthalen – voor de productie van meubelen en onderdelen in polyester. Op korte tijd werden ook daar een 100-tal mensen tewerkgesteld.

1973 bracht de fatale oliecrisis. Zij leidde tot de volledige ineenstorting van de Europese caravanindustrie. Gespreid over een periode van 10 jaar verdwenen nagenoeg alle bedrijven. Constructam sloot als één van de laatste zijn deuren in 1982.

6.3 Bijlage 3: Historiek Algemene Aannemingen Van Laere nv

Algemene Aannemingen Van Laere nv vatte haar bouwactiviteiten aan in januari 1938 in de Kattestraat te Kruibeke. Bij aanvang was de activiteit beperkt tot de oprichting van woningen en appartementsgebouwen. Later groeide de firma uit tot een algemeen aannemer met prestigieuze referenties in de burgerlijke bouwkunde, waterbouw, grond- en wegeniswerken alsook in de industriebouw, kantoren, klinieken en residentiële projecten.

Reeds in 1948 werd de hoogste erkenningsklasse verworven in de categorie gebouwen (Klasse 8). Sindsdien kende de onderneming Van Laere nv een permanente bloei en werden bedrijfsafdelingen geïnstalleerd voor ondersteuning van de activiteiten op de bouwplaatsen. Zo werden de afdelingen ijzervlechterij, schrijnwerkerij, prefab beton, onderhoudswerkplaats alsmede de werkplaats voor metaalconstructies opgericht en uitgebouwd.

In het begin van de jaren '50 verhuisde de uitbatingszetel van Van Laere naar Zwijndrecht. De maatschappelijke zetel bleef in Kruibeke tot in 2006.

Op de wereldtentoonstelling van 1958 bouwde Van Laere drie van de elf grote paleizen, een ondergrondse passage voor voetgangers onder het station voor bussen en autocars en Daarnaast bouwden zij ook het Paleis van de Internationale Samenwerking.

In 1989 werd een nieuwe dimensie aan Van Laere nv toegevoegd bij haar overname door de beursgenoteerde gediversifieerde groep Ackermans & Van Haaren. Mede door de steun van deze maatschappij werd Van Laere nv in de hierop volgende jaren uitgebouwd tot een bouwgroep behorend tot de top van de bouwondernemingen in België. Haar bouwactiviteiten omvatten thans residentiële en kantoorgebouwen, waterbouwkundige werken, grotere infrastructuurwerken, ondergrondse parkings en parkeergebouwen, industriële projecten voor de basisindustrie, de chemische en petrochemische industrie alsook milieuprojecten voor het verbranden van huishoudelijk en industrieel afval.

6.4 Bijlage 4: Historiek Boelwerf

Stichter van de Boelwerf was Bernard Boel (1798-1872). Hij was een timmerman op de scheepswerven in Antwerpen-Zuid, die zich in 1829 in Temse vestigde. Aan de benedenzijde van de kil begon hij in datzelfde jaar met allerhande herstelwerk en het bouwen van houten rivierboten van 50 tot 80 ton. Hij breidde zijn werkterrein uit tot ongeveer 1 hectare. Bij zijn overlijden in 1872 werd hij opgevolgd door zijn zoon Jozef Boel (1832-1914). Bijna vijftig jaar lang telde hun bedrijfje slechts enkele werknemers. In de eerste 60 jaar werden 73 houten scheepjes gebouwd, voornamelijk tjalken – een gemiddelde van één boot per jaar.

In 1904 werd Jozef Boel opgevolgd door zijn zonen Cesar (1868-1941) en Frans (1870-1943). Geleidelijk begon het aantal schepen dat gebouwd werd, te stijgen en nam ook het aantal werknemers toe. Op de drempel van de Eerste Wereldoorlog telde de werf 200 arbeiders, geleid door enkele meestersgasten en bedienden. Het bedrijf bestreek op dat moment een oppervlakte van 11 ha.

Tijdens het interbellum trad de werf steeds meer op het voorplan, nationaal maar ook internationaal – en dat vooral dankzij de krachtige impuls en het sterke commercieel en industrieel beleid van de legendarische Frans Boel, van 1933 tot bij z'n dood in 1943 burgemeester van Temse.

De grootste bloei ontstond echter na W.O. II onder leiding van de schoonzoon van Frans Boel, Georges Van Damme. Het bedrijf heette toen J. Boel & zonen. Het was in die periode dat de onderneming werd geleid door wat ingewijden noemden de drie grote Van's: *big boss* Georges Van Damme (1907-1986), technisch directeur ir. Frank Van Dycke (1907-1990) en commercieel directeur Henri Van Briel (1899-1976).

Toen de werf in 1979 haar 150-jarig bestaan vierde, telde zij 3000 werknemers, een aanzienlijk deel van de bewoners van Temse. De privé-onderneming was uitgegroeid tot een middelgrote werf met wereldfaam. De naam Boelwerf werd internationaal geïdentificeerd met hoge kwaliteit en de uitstekende reputatie van de Belgische scheepsbouwers ging de wereld rond als een visitekaartje voor ons land.

In 1980 trok de toen 72-jarige Georges Van Damme zich – na 37 jaar – uit de actieve leiding van het bedrijf terug. Hij werd opgevolgd door zijn schoonzoon Philippe Saverys (°1930), de vijfde generatie in de Boelgeschiedenis.

Na een reeks afsplitsingen in 1980 van holdingmaatschappijen en scheepsfirma's, zoals Almabo en Exmar, bleef de eigenlijke werf over onder de naam Boelwerf bestaan. 1982 werd een sleuteljaar. Cockerill Yards in Hoboken ging failliet en de Boelwerf werd zo goed als gedwongen het bedrijf over te nemen. Daardoor bereikte de werf haar hoogtepunt qua werknemers : 3.500. Maar tegelijk verloor de onderneming haar zuiver privé-karakter en werd de Staat medeaandeelhouder, een scharniermoment in de bedrijfsgeschiedenis. Ingevolge de aanhoudende internationale crisis in de scheepsbouw, vloeiden in de herfst van 1986 1.200 werknemers af, waardoor het werknemersbestand daalde tot 1.800. In januari en juni 1987 ontsnapte de werf tweemaal op het nippertje aan het faillissement,

uiterst moeilijke jaren volgden. Op 28 oktober 1992 werd de onderneming failliet verklaard. Zeven schepen bleven onafgewerkt.

Na maandenlange moeizame onderhandelingen en bezetting van de werf werd het bedrijf weer opgestart, nu onder de naam Boelwerf Vlaanderen, met als aandeelhouders de Vlaamse overheidsholding Gimvindus en de Nederlandse Begemanngroep. Op 4 april 1993 gingen 1.300 werknemers opnieuw aan de slag.

Nadat Boelwerf Vlaanderen in het daaropvolgende anderhalf jaar vijf van de zeven schepen had afgewerkt, maar geen enkele nieuwe order had binnengehaald, werd de onderneming op 30 november 1994 opnieuw failliet verklaard. Op dat ogenblik waren er nog 1.100 mensen aan het werk, van wie de helft woonachtig in Temse.

6.5 Bijlage 5: Historiek Viewmaster en Sawyer's Inc.

De Viewmaster kent een lange en succesvolle geschiedenis. Dit apparaat, waarmee men 3D-afbeeldingen kon bekijken, werd eind jaren '30 uitgevonden door William Gruber, een fotograaf uit Portland, Oregon. Hij had het idee om de ouderwetse stereoscoop bij te werken door gebruik te maken van de nieuwe Kodachrome kleurenfilm. Hoewel een viewmasterschijfje 14 filmdia's bevatte, waren er slechts 7 stereoscopische beelden die men kan bezichtigen. Twee filmdia's werden dus gelijktijdig bekeken – één voor elk oog – waarbij een binoculaire dieptewaarneming werd gesimuleerd: men zag een driedimensionale afbeelding.

Toen William Gruber in 1938 op vakantie was, ontmoette hij Harold Graves, de directeur van Sawyer's Inc., een bedrijf dat zich specialiseerde in ansichtkaarten. De twee mannen geraakten aan de praat over de uitvinding van Gruber. Graves zag in dit product de perfecte aanvulling op de tweedimensionale prentkaart. In 1939 sloten de twee mannen een partnerschap en begon Sawyer's met de productie van de Viewmaster. Later dat jaar werd de Viewmaster voor het eerst getoond op de wereldtentoonstelling in New York. Het werd geïntroduceerd als een alternatief voor de ansichtkaart en oorspronkelijk verkocht in fotografiewinkels, zogenaamde 'stationary stores' en in de cadeaushops van bekende bezienswaardigheden zoals bijvoorbeeld de Grand Canyon.

Na de tweede Wereldoorlog brak de Viewmaster door bij het algemene publiek en werd het echt populair. In 1951 kocht Sawyer's *Tru-Vue* op en verdween ook meteen de grootste concurrent van de Viewmaster. Bovendien verwierven ze door de overname ook licenties op de Walt Disney Studios. Sawyer's maakte van de gelegenheid gebruik om talloze schijfjes te produceren met beelden van Disneyfiguren en van het pas geopende Disneyland.

In de jaren '50 breidde Sawyer's zijn productie uit door filialen te openen in België in 1953 en in Australië in 1958. De Belgische fabriek van Sawyer's, *Sawyer's Europe*, was in Sint-Niklaas gevestigd in de Eigenlostraat nr. 42. In 1958 produceerde dit fabriek de Viewmasters die op de Expo in Brussel werden verkocht, uiteraard met beelden van de wereldtentoonstelling. Toen stond het bedrijf onder leiding van Frantz Van Dorpe, later burgemeester van Sint-Niklaas.

In 1966 werd Sawyer's overgenomen door de *General Aniline & Film Corporation* (GAF). Dit bedrijf ging verder met de productie van de Viewmaster, maar begon zich wel meer te concentreren op kindvriendelijke onderwerpen voor de Viewmaster zoals speelgoed en tekenfilms. Ook een aantal populaire tv-series verschenen op de viewmasterschijfjes.

Ook het Belgische filiaal werd mee overgenomen en heette voortaan *GAF Belgium*. Dit bedrijf zou blijven bestaan tot in 1996 de Belgische productie van de Viewmaster werd stopgezet.

Sinds de overname in 1966 kende het bedrijf verschillende eigenaars. In 1981 verkocht GAF de Viewmaster aan Arnold Thaler die de *Viewmaster International Group* (VMI) oprichtte. VMI nam op zijn beurt de Ideal Toy Company over in 1984 en zo ontstond de *Viewmaster Ideal Group*. Dit bedrijf werd uiteindelijk opgekocht door *Tyco Toys* in 1989. In maart 1997 ging Tyco Toys in zee met *Mattel Inc.* De Viewmaster werd oorspronkelijk onder 'pre-school' afdeling van Mattel geplaatst en wordt nu

verkocht onder de merknaam van *Fisher Price*. Hierbij werd ook de nadruk op de kindvriendelijke karakter van de Viewmaster voortgezet.

Het Viewmasterfabriek was van in zijn beginjaren gevestigd in Portland, maar sinds 1999 verhuisde het naar Mexico. Vandaag de dag worden alle Viewmasters en viewmasterschijfjes daar gemaakt.

6.6 Bijlage 6: Overzicht van de *extra muros* manifestaties in Oost-Vlaanderen ⁸⁶

Toelage aan de stad Gent voor allerhande manifestaties door of in de stad ingericht 7.500.000 BEF

Culturele manifestaties

1. Gent: Internationale orgelmanifestaties (orgelwedstrijd, -congres, Bachfestival op orgel). 600.000 BEF
2. Ronse: Internationale Accordeonwedstrijden 230.000 BEF
3. Lokeren: Internationaal Beiaardfestival 60.000 BEF
4. Oudenaarde: Opvoering Middeleeuws "Spel van de vijf vroede en de vijf dwaze Maagden". 400.000 BEF
5. Gent: Opvoering van het Rederijkersspel "De Toog". 65.000 BEF
6. Aalst: Inrichten van drie Schilderijentoonstellingen w.o. van Valerius de Saedeleer. 150.000 BEF

Toeristische Manifestaties

1. Sint-Niklaas: bloemencorso, reuzenconcentratie, ruiterspel. 400.000 BEF
2. Dendermonde: Ommegang van het Ros Beiaard. 450.000 BEF
3. Lochristi: Internationaal Begoniafestival. 200.000 BEF
4. Temse: Grootse Scheldefeeërie. 100.000 BEF
5. Aalst: Folkloristische feestelijkheden in het raam van de Grote Markt. 350.000 BEF
6. Assenede: Festival van de Vlaamse Folklore. 200.000 BEF
7. Sint-Niklaas: Grote Folkloristische Sinterklaasstoet. 125.000 BEF
8. Optredens van Belgische en buitenlandse groepen en organisatie van bijkomende folkloristische manifestaties in de provincie, buiten Gent. 500.000 BEF
9. Internationale Congressen 200.000 BEF

Allerhande Zaken

1. Oost-Vlaanderen bebloemd 500.000 BEF
2. Provinciaal logiesbureau 300.000 BEF
3. Peterschap der steden 20.000 BEF

Onthaal, algemene propaganda en publiciteit, algemene en secretariaatskosten, aandeel onkosten in secretariaat Nationaal Comité, enz. 475.000 BEF

Onvoorzienne uitgaven 450.000 BEF

TOTAAL 13.275.000
BEF

⁸⁶ Oost-Vlaanderen 1958 VZW. Proces-verbaal van de Vergadering van de Raad van Beheer, gehouden op maandag 22 december 1958, Bijlage 1: Verslag over de extra-muros manifestaties, ingericht in de provincie Oost-Vlaanderen tijdens de duur van de wereldtentoonstelling 1958, met toelagen verleend door de VZW Oost-Vlaanderen 1958, Provinciearchief Oost-Vlaanderen, Archief Expo '58.

6.7 Bijlage 7: Overzicht van geraadpleegde krantenartikels

GAZET VAN ANTWERPEN

- Dinsdag 22 april 1958: “Verrijking van het Scheldetoerisme. Met de “Jan Hammenecker” van Temse naar Rupelmonde. Nieuwe Wilfordlijn plechtig ingevaren.”
- Vrijdag 20 juni 1958: “Van Rubens naar Mercator! Met de ‘Maid of Cotton’ en de Meikoningin.”
- Maandag 23 juni 1958: “Zuid-Afrikaanse Volksdans- en Kunstgroep in ons land. Ontvangst op het Antwerps Stadhuis.”
- Dinsdag 22 juli 1958: “Internationale Mercatorfeesten te Rupelmonde”
“Geslaagd Benelux-Congres voor schilders, behangers, garnierders en woninginrichters te Sint-Niklaas.”
- Zaterdag 2 en zondag 3 augustus 1958: “Zondag 3 augustus leiden alle wegen naar Sint-Niklaas voor de 13^e Bloemenstoet en Zondagcavalcade.”
- Maandag 4 augustus 1958: “Bloemen en ruiters, hoofdacteurs van de 13^e Zomercavalcade van Sint-Niklaas.”
- Maandag 11 augustus 1958: “Reusachtige belangstelling voor de Derde Scheldefeeërie te Temse.”
- Maandag 14 oktober 1958: “De Sinterklaasstoet te Sint-Niklaas.”

HET VRIJE WAASLAND

- Zaterdag 26 april 1958: “Beloftvolle aanwinst voor het Toerisme in Waasland. Bootdienst Temse-Rupelmonde ingehuldigd.”
- Zaterdag 12 juli 1958: “Een onvergetelijke dag voor Sint-Niklaas en voor onze medeburgers uit Kongo. Kongolese Weermacht op bezoek.”
“ 13de Bloemenstoet en Zomercavalcade”
- Zaterdag 26 juli 1958: “13de Bloemenstoet & Zomercavalcade”
- Zaterdag 9 augustus 1958: “Een dag uit de duizend! 13^e Bloemenfestijn stelde alle voorgaande in de schaduw. B.J.B.-ruiters lokken volle tribunes!”
- Zaterdag 16 augustus 1958: “ Ilde Scheldefeeërie te Temse kende massale belangstelling! Monstervuurwerk hoogtepunt van het programma.”
- Zaterdag 30 augustus 1958: “ Expo te Sint-Niklaas”
- Zaterdag 6 september 1958: “Kermisfeesten op de H. Hartparochie te Temse.”
“De Expo-braderij der Nieuwstraat maakte goede zaken.”

DE STAD LOKEREN

- Zaterdag 14 juni 1958: "Lokeren in feesttooi! Internationaal Beiaardfestival."
"Lokeren in feesttooi! Troubadours van Koning Boudewijn."
"Lokeren in feesttooi! De Scotch Guards Band komt!"
- Zaterdag 28 juni 1958: "De Beiaardfeesten"
- Zaterdag 19 juli 1958: "De Scotch Guards Band te Lokeren."

DE VRIJE STEM

- Zondag 4 mei 1958: "Oproep tot de bevolking"
- Zondag 29 juni 1958: "De Beiaardfeesten"

HET NIEUWSBLAD VAN TEMSE

- Zondag 27 april 1958: "Inhuldiging der Scheldevaarten"
"Schelde-Concert"
"Oproep tot de hotelhouders en neringdoeners van Temse."
- Zondag 11 mei 1958: "Expojaar ... Werkjaar."
- Zondag 25 mei 1958: "Oproep tot de bevolking van Temse."
- Zondag 1 juni 1958: "Opening Park naast oprit brug."
- Zondag 13 juli 1958: "Scaldiana nieuws. Internationale Mercatorweekends te Rupelmonde."
"De 3de grootse Scheldefeeërie krijgt haar definitieve vorm !!!"
- Zondag 27 juli 1958: "De 3de grootse Scheldefeeërie in het brandpunt der belangstelling."
- Zondag 3 augustus 1958: "De 3de Scheldefeeërie. Veelbelovend ingezet met een welgeslaagde persconferentie."
- Zondag 10 augustus 1958: "3de Scheldefeeërie op zaterdag 9 augustus 1958."
- Zondag 17 augustus 1958: "De 3de Scheldefeeërie. Een triomf der Schelde..."
- Zondag 31 augustus 1958: "Siciliaanse geestdrift onder regendroppels."
- Zondag 7 september 1958: "Expo-nieuws"
- Zondag 28 september 1958: "Spaanse dansgroep op bezoek."
"3de Scheldefeeërie"

DE GAZET VAN BEVEREN-WAAS

- Zondag 17 augustus 1958: "Zingend Afrika te Beveren-Waas."
- Zondag 31 augustus 1958: "De Troubadours van Koning Boudewijn."

COLOFON

Een publicatie van

Erfgoedcel Waasland

I.C.W.

Lamstraat 113

9100 Sint-Niklaas

03 780 52 10

erfgoedcel@icwaas.be

www.erfgoedcelwaasland.be

Met dank aan

De gemeente- en stadsbesturen van Beveren, Kruibeke, Lokeren, Sint-Gillis-Waas, Sint-Niklaas, Stekene, Temse en Waasmunster, Bibliotheca Wasiana, Gemeentearchief Beveren, Gemeentearchief Temse, Stadsarchief Lokeren, Stadarchief Sint-Niklaas, Stadsbibliotheek Antwerpen, Provinciearchief Oost-Vlaanderen, Rijksarchief Beveren, Algemeen Rijksarchief Brussel, Firma Van Laere, Lucien Van Der Hertten, Richard Amersfoort, Martin De Ryck, Hilde Van Raemdonck, Julien Tondeleir, Julien Lyssens, Magda Vos-De Belie, Hugo Bulterijst, Marcel De Vos, Jacques Guily, Rik Bosteels.

Verantwoordelijke uitgever

Bart Casier

Directeur I.C.W.

Lamstraat 113

9100 Sint-Niklaas

Wettelijk depotnummer

D/2008/11.208/3